

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

ФАКУЛТЕТ ПО ИЗКУСТВАТА

КАТЕДРА „МУЗИКА“

ИВАНКА АСПАРУХОВА ВЛАЕВА

**МУЗИКА НА МЮСЮЛМАНИ В БЪЛГАРИЯ
В АРХИВНИ ДОКУМЕНТИ:
АНАЛИЗИ, СРАВНЕНИЯ, СИСТЕМАТИЗАЦИЯ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация

за присъждане на научна степен „доктор на науките“
в научна област 8. Изкуства
по професионално направление 8.3 „Музикално и танцово
изкуство“

Благоевград

2024

Настоящото изследване се състои от увод, седем глави, заключение и приложения. Дисертацията има 390 страници. Библиографските единици са 230. Те включват печатни издания, интернет източници, ръкописни архивни материали, аудиозаписи на магнетофонни ролки, бази данни. Включени са също таблици, нотни и текстови илюстрации, приложения.

Дисертацията е обсъдена и допусната до защита на заседание на катедра „Музика“, състояло се на 9 юли 2024 г.

Защитата на дисертацията ще се състои на 28 октомври 2024 година в зала 114 на Първи корпус на Югозападен университет „Неофит Рилски“ от 11 часа.

Съдържание

Обща характеристика на изследването.....	5
За музика на мюсюлмани в България. Увод.....	7
Първа глава. Медии и медийни образи на някои традиционни общности в България.....	10
Втора глава. Архивни документи за музика на традиционни общности в България.....	12
Трета глава. Записи на „турска“ музика в архива на Института за изследване на изкуствата.....	17
Четвърта глава. Записи на турски музикални образци от 50-те години на ХХ век в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата.....	22
Пета глава. Архивни турски записи на музика от 60-те години на ХХ век.....	26
Шеста глава. Традиционни практики на мюсюлмани в България и музиката в тях.....	30
Седма глава. Музиката в Североизточна България през 50-те и 60-те години на ХХ век – за някои общи характеристики.....	35
Заклучение.....	37
Цитирани източници в автореферата	42
Приноси на дисертационния труд.....	44
Публикации по темата на дисертацията.....	46

Обща характеристика на изследването

Многослойността на културните традиции, взаимодействията им, тяхната трансформация и характеристиките на отделни общности, съжителстващи заедно в един и същ регион, са ключови за разбирането на мултикултурността. Днес тези процеси са приоритетни в Европа, както и конкретно в отделните европейски държави в тяхната историческа и политическа изменчивост. Разбирането на мултикултурността и културното наследство като мозайка от различни традиции, съ-съществуващи в общо културно пространство и често изпитващи взаимодействия и взаимовлияния е един от фундаменталните изследователски въпроси в съвременната наука. Затова изследването на културата и конкретно на музиката в отделни общности помага за очертаването и разбирането на тези многослойни традиции. Така се открива и възможност за все по-плътното очертаване на пъстрата картина от музикални практики, вплетени в общата картина на локално ниво, както и в рамките на конкретни държавни граници и в по-големи региони.

Трансформацията на традициите в съвременната епоха е процес с все по-голяма динамика и понякога той се проследява трудно в устно предаваните музикални практики. Поради тази причина архивните документи стават изключително важна отправна точка и ориентир за отминали етапи в културно-музикалното развитие и възможност за сравнение с по-късно регистрирани музикални явления и процеси. Чрез резултатите от тяхното изучаване и анализ може да се разбере устойчивостта и изменчивостта в културно-музикалното развитие, което се влияе от редица социални, икономически и политически

фактори. Така исторически се виждат важни топови в музикалната карта на традициите, присъщи за една или друга общност. Именно това определя огромното значение на изследването на културно-музикалните традиции на ниво общност за холистичното изследване и разбиране на една регионална култура. Затова настоящото изследване е много актуално в контекста на водещите международни изследователски парадигми, ново като изследователски материал и предмет на изследване (нематериално наследство на културни общности в архивни документи и звучащи музикални архиви, представящи традициите на мюсюлмани в България).

Това изследване се реализира за първи път върху конкретния архивен материал като се използват различни методи: културологичен и системен, заедно с исторически и сравнителен методи, с помощта на задълбочени анализ и синтез. То отговаря на фундаментални въпроси за различните нива в регистриране на културните традиции (индивидуално, общностно и общо регионално), за разграниченията свое-чуждо, за техните взаимодействия и трансформации при създаване на културно-музикално наследство, за професионализма и етиката в областта на етномузикологията. Целта е да се намерят, опишат, анализират, сравнят и систематизират архивни материали от Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата – БАН и така чрез тях да се представи и осмисли важен етап от битието на музикалните традиции на мюсюлмани в България като част от многослойно културно наследство.

Изследването е структурирано в увод, седем глави, заключение и приложения. Всяка от обособените глави решава отделни задачи за представяне и изследване на намерените архивни единици исторически, регионално и функционално. Логиката в изследователския процес е от

общото (множественост на общностните традиции в България, тяхното представяне в различни медии и в най-старата архивна музикална колекция в България – Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата, БАН) – анализирано в първа и втора глави, към конкретното в следващите части на текста. Следва очертаване и общ анализ на отбелязаните от записвачите в работния процес като „турски“ образци – трета глава. Четвърта и пета глави разглеждат детайлно архивни записи от 50-те и от 60-те години на XX век. Музиката в традиционни практики на мюсюлмани от т.нар. турски записи в България са обект на анализ в шеста глава, а седма се фокусира върху музиката в Североизточна България през 50-те и 60-те години на XX век, като в нея се систематизират някои общи регионални музикални характеристики. В заключението се извеждат най-важните изследователски резултати. Десетте приложения систематизират важни архивни видове документи и изводи.

За музика на мюсюлмани в България. Увод

Традициите на мюсюлмани в България и в Югоизточна Европа са част от разнообразната мултиетнична и мултирелигиозна култура в региона. Музиката заема важно място в тях – както в ортодоксалния, така и в хетеродоксалния ислям (в практики на сунити и шиити), в сакралното пространство, в различните празнични събития, в ежедневието. Чрез нея се развиват и съхраняват някои общи, но и специфични музикални форми и жанрове. Утвърждават се столетни традиции, регистрират се трансформации. През последните десетилетия под влиянието на културни взаимодействия и приток на идеи от

чужбина се наблюдават поредица изменения в музикалните традиции в България. Тези процеси рефлектират върху музикалните практики на традиционни и на нови общности, включително и върху свързаните с конкретен език и религия.

Предпоставките за тази многопластова културна ситуация са много. Тя поставя въпроси за характерното за региона, за спецификите на локалното, за културноисторическите натрупвания и за тяхното преобразуване. Запазените спомени и практики, устно разказаните истории, както и старите писмени документи – наред със звукозаписите, са богата основа за вникване в традиции, които обогатяват културата в България и които са част от един много по-широк регион, наследил множество културни пластове.

Работата в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата (ИИИЗк) в Българската академия на науките (БАН) ми даде възможност да достигна до гласове от миналото, които възкресиха още едно – звуково измерение на историческите факти. Така възникна идеята да очертая образите на отделни общности въз основа на архивни главно звукови документи, но вниманието ми беше фокусирано основно върху отбелязани като „турски“ музикални примери в общи сбирки на отделни фолклористи от теренната им работа в различни места и периоди. Именно това е и основна цел на настоящото изследване – да се установи и покаже какво представят обозначените като „турски“ записи (писмени и звукови) в общите колекции от архивния фонд на ИИИЗк – БАН и какви музикални образи пресъздават те (какво е характерно за тях, как се вписват в съответния локален контекст и какво познание носят за многопластовата култура на региона). За реализирането на тази цел бе необходимо да се решат произтичащите от нея задачи: да се очертае какво, как, къде, кога и от

кого са направени тези записи, в какво състояние са съхранени и какво може да се разчете в тях. Това се прави за първи път върху базата на архивни материали (включително звукозаписи) от най-стария музикален архив в България чрез анализи, сравнения и систематизация. Така в продължение на работата ми от последните около две десетилетия тези „турски“ архивни материали изваждаха и съживяваха гласове и традиции, записани в средата на отминалото двадесето столетие, отразени в мои публикации в България и в чужбина.

Следващите си изследователски срещи с музика от наследството на мюсюлмани осъществих чрез допълнителни писмени и звукови източници и библиографско изследване, при лични срещи и беседи с носители на традициите, както и благодарение на наблюдение на сценични изяви от събитията в množащите се регионални и международни фолклорни фестивали. Но именно архивните документи, които пазят по-стари звучащи устни практики, ме отведоха по-назад във времето.

Основният материал, който изследвам и анализирам, е от фонда на Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата – БАН. Документираната музика е част от неговите колекции. Целенасоченото събиране на запазените в него теренни материали е правено повече от век. Събирателската дейност е осъществявана с различна интензивност, влияела се е от промени в културно-политическата ситуация и от личните интереси и етика на събирачите. В този най-стар музикален архив у нас са записани вокални и инструментални образци от множество етнически, религиозни и лингвистични групи в България, като основният преобладаващ дял е на българските фолклорни образци. Част от архивните материали са обозначени като „турски“, но това не е отделно обособена сбирка, а са

документи, които фолклористите са записвали при своята теренна работа, очертавайки плътно състоянието на традициите в дадено селище. Затова беше необходима усилена работа в архива, за да може да бъдат намерени в огромния фонд, да се анализират и систематизират.

Пожълтелите страници на архивните документи, крехките грамофонни плочи и трошливите магнетофонни ленти съхраняват труда на плеяда български фолклористи, които оставят архивни сборки и изследвания за музиката на различни общности в България. Благодарение на тях днес може да се чуят турски теренни материали, които документират фолклорна традиция от XIX в., запазена от най-възрастните им носители в средата на XX в.

Първа глава. Медии и медийни образи на някои традиционни общности в България

Идеята за мултикултурализъм не е нова, но в глобализацията се свят тя става все по-важна. Във връзка с нея днес се очертават някои особености на съвременната епоха като детериториализация и големи движения на маси от хора, свързани с миграция и емиграция (Ападурай 2006; Palchev 2002). Според изследванията на Лозанка Пейчева и Венцислав Димов (Пейчева, Димов 2000) културата в ценностно отношение става все по-фрагментарна, раздробена и индивидуално пресята. На Балканите фактът на културните взаимодействия и редопоставеност е свързан с историческото развитие на региона в продължение на хилядолетия. Ролята на мултикултурния диалог е осъзната от българите още в епохата на Възраждането. Благодарение на това разбиране в България се създават институции на местно, а по-късно

и на национално ниво. Те спомагат за поддържането на културата на различни общности, в голямата си част определяни като традиционни. Техните училища, културни центрове, вестници, радиостанции, архивни колекции, фестивали и пр. са създадени в различни исторически периоди. Ролята на медиите за запазването и развитието на традициите в тези общности, както и за тяхната видимост, е значителна.

В тази глава маркирам основни насоки в подкрепата и отразяването на това културно многообразие в България на национално и на местно ниво чрез медии. Посочвам някои печатни и електронни медии, както и медийни образи на отделни общности, които се създават чрез информация в медиите.

Първото, върху което се фокусира наблюдението ми, е общата картина на населението в България и общественото самоопределяне. Така се очертава базата, която дава възможност за поява и развитие на медиите на етническа или на езикова основа. Динамиката на миграцията в региона е свързана с предизвикани от различни причини преселения. Формирането на много и специфични общности е резултат от тези процеси.

Всяка общност исторически създава своя система за комуникация, която в последните близо два века се подпомага от медиите (национални и локални) – вестници, списания, радио, телевизия, интернет – и те се очертават в тази част на изследването със специален фокус върху някои важни медии и медийни образи, свързани с турците в България.

Изследванията ми водят до някои изводи. Историческите наблюдения и анализи доказват стабилния интерес към и медийното себеизразяване на отделни общности. Днес този факт е свързан и с политиката на ЕС към малцинствата и мултикултурализма, което като

цяло не е новост за България. Темата за етническите общности и техните медийни образи се представят нееднозначно в българските медии в началото на XXI век. Етническият профил на публикациите зависи от характеристиките на медиите, целта, региона и контекста. Друг извод е, че етническата тема трайно присъства в печатните и електронните медии. Често се свързва с политиката. Най-ярките и позитивни образи отвеждат към културните традиции на общностите, към взаимоотношенията в контактните региони и взаимодействията на това всекидневно ниво, които се основават на т.нар. „български етнически модел“ (Zhelyazkova 2001). Тази тематика води и до нарастващ интерес към документалното богатство, запазено в архивни сбирки, каквато е колекцията в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата (БАН).

Втора глава. Архивни документи за музика на традиционни общности в България

Тук обобщавам онези данни за архивните документи в Музикалнофолклорния архив към Института за изследване на изкуствата – БАН, които представят културното многообразие на основни общности в България чрез музика. Целта ми е да покажа как е представена културната множественост в България чрез архивните масиви в най-стария български музикален държавен архивен фонд. Затова анализирам вида и начина, по който са документирани различните групи материали – писмени и звукови. Засега моите изследвания са първият опит за набелязване на наличните писмени и звукови архивни материали, които документират културното

многообразие в България. Изключение са множеството изследвания на комерсиалните плочи в архивната сбирка, направени от Венцислав Димов. Този преглед тук дава представа за контекста, в който се осъществяват т.нар. „турски“ записи от Архива.

В документите на Националния съвет за сътрудничество по етническите и демографските въпроси различните общности в България са обособени в няколко основни групи: религиозни (християни, мюсюлмани, израелтяни); етнически (българи, турци, цигани/роми, руснаци, арменци, евреи, власи, каракачани /куцовласи/аромъни/цинцари/, татари и пр.); езикови. Фундаментална е ролята на музиката за запазването на традициите им и като важна част от културното наследство тя се превръща в съществен обект за наблюдение и анализи.

Във фонда на Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата установявам, че са документирани песни и инструментални мелодии на различните етнически, религиозни и лингвистични групи в България. Наред с българските песни, инструментални мелодии и обичаи от всички музикалнофолклорни области в периода най-вече между 50-те и 70-те години на ХХ век са направени записи на вокални и инструментални изпълнения на власи, гагаузи, гърци, евреи, каракачани, помаци, руснаци, татари, турци, цигани. В тази част на изследването се очертават и анализират архивни документи, които представят изброените общности. Уточняването на окончателния брой документи, представящи традициите на една или друга общност и количествените съотношения между тях, засега е задача, която изисква специално цялостно изследване на архивните документи.

Изключение донякъде правят обозначените в архива като „турски“ песни и инструментални мелодии. Названието е условно (работно, а не прецизен научен термин) и при обозначаването с него се влагат доста различни смисли във всеки конкретен случай. Така са отбелязвани съответно: турският език на песните; етническата принадлежност на информаторите, самоопределящи себе си като турци или определяни от другите като такива; т. нар. „турско звучене“, т.е. специфичният маниер на изпълнение; понякога това са и песни, които се пеят от българи на турци по някакъв повод (например коледни наричания). При работата ми в Архива (АИИИЗк. I. МФА, БАН) намерих около 600 турски архивни единици. Тези именно архивни документи са обект на специални анализи в следващите части на изследването.

Тази начална част от изследването ми е опит за очертаване на многообразието в музикалната традиция на България, видяно от фолклористите ни, документирано от тях и съхранявано в музикалния архивен фонд на Института за изследване на изкуствата. Насочих се към такъв преглед, за да може да се види интересът към т.нар. турски записи и тяхното място в най-стария държавен музикален архив у нас.

След търсене и анализ на документи в около 17 500 архивни единици от Музикалнофолклорния архив (част от Научния архив на БАН) стигам до следните изводи. Основна задача и стратегия на сътрудниците в музикалнонаучните звена на БАН, съобразена често с държавни директиви, е била да се съхрани българското фолклорно музикално наследство за поколенията и са запазени стотици хиляди музикалнофолклорни образци. Заедно с български фолклор са документирани песенни и инструментални традиции на други основни общности в България. Това отразяване чрез и в писмени, както и в

аудиозаписи се осъществява с различна интензивност. То зависи от условията и изискванията на времето и от личните предпочитания на изследователите. В архивните материали, използвани за това изследване, са разгледани образци на 11 от общностите. Привлечените досега за анализ архивни документи са правени между 1912–1972 година. На този етап те може да се разгледат в два периода. Първият обхваща времето от началото на XX век – до 50-те години на века. През този период частично и спорадично се документира и музика на други етнически общности в България освен българската, защото приоритетите на държавните институции са свързани с търсене и опазване на националното. По това време все още изследванията на другостта, на чуждата култура, не са сред водещите и в европейската културна политика. Във втория период – от 50-те до 70-те години на XX век, освен за националното (българското) се полагат грижи и за документиране на наследството на други общности в България. Най-много записи на терен на различни общности са направени през 50-те и 60-те години на XX век, когато основна цел в държавната политика е да се съхрани многообразието на културата в България. Тази събираческа дейност се осъществява във времето, преди теренната работа да се пренасочи главно към организираните регионални и национални събори и към периодично провежданите прегледи на народно творчество. Основани на анализа на изследваните документи от архивния фонд, посочените от мен констатации за отвореност към другите и желание за запазване на културното многообразие в България се потвърждават и в изследвания върху медийната музика, правени върху многобройни издания и архивни материали от Венцислав Димов (Димов 2018).

Изследваните образци от архива са документирани според общите стандарти, валидни за всички архивни материали. Сред

привлечените за анализ образци има описи, нотограми, словесни текстове на песни, теренни бележки, звукозаписи, рисунки. От тях се вижда, че основният интерес на теренистите е бил към селската локална фолклорна традиция. Заедно с български фолклор от музикално-фолклорните области в България и на българските диаспори извън българските държавни граници е съхранена и музика на други общности. Документирана е музика от календарно-обредния цикъл и семейната обредност, както и песни, свързани с трудова дейност или по време на развлечение. Наред със селската песенност фрагментарно е представена и градската – чрез съхранени документи за музикалната култура на евреите в България. Тази пъстра мозайка от архивни музикални образци дава възможност за онагледяване на различни явления, функциониращи в контекста на знаковите семантични опозиции селско–градско, автентично–авторско, религиозно–светско. Частното, спецификата, по принцип бива резултат от упражняването на характерна трудова дейност, от начина на живот, от религиозната обредност, а общото се дължи на общо културно пространство, взаимодействия и културни влияния, на общи модели на поведение в даден по-малък район или, например, в по-големите мащаби на Балканския полуостров, предизвикани и стимулирани от различни миграционни процеси. През последните десетилетия (на границата между второто и третото хилядолетия) новата икономическо-политическа ситуация в Европа и на Балканите отново поставя на дневен ред проблематиката за културното многообразие, за неговите традиции и перспективи. Този период може да се очертае като още един, в интереса към културното наследство на различни общности, населяващи България и към документирането му. Затова изследването на архивните фондове е важен фундамент за анализи, сравнения и

ретроспекции, показващ устойчивостта и трансформациите, които се осъществяват в музикалнофолклорните традиции в периода от края на XIX до началото на XXI век.

Трета глава. Записи на „турска“ музика в архива на Института за изследване на изкуствата

Както вече беше посочено, в Музикалния архив на Института за изследване на изкуствата има описани няколко стотин хиляди архивни единици. Сред тях заедно със записи на български фолклор има записи на представители на други общности, населяващи България. Част от тях са отбелязани като „турски“.

В хода на изследването възникват въпроси: Какво представят тези турски записи? Какво ги определя като турски – турският език, на който се пеят текстовете, информаторите, определящи себе си като турци или другите, които ги определят като такива, функционалността, свързана с ислямски музикални практики или нещо друго? Доколко те се вписват в общия контекст и характеристики на съответната музикално-фолклорна област или локална традиция? Тези записи поставят фундаментален въпрос за общото музикално наследство на Балканите, за негови общи характеристики и отличителни черти.

Все още не може да се определи съвсем точно какво е тяхното количество и качество. Намирането и атрибутирането им изисква много време и търпение, и е съпроводено с определени трудности. Някои от тях произтичат от основния принцип, върху който се изгражда каталогът на архива. Той е структуриран с оглед названието на населеното място, в което са записани музикалните материали.

Индивидуалните и институционалните интереси към документиране на много широк диапазон от културно-музикални факти, включващи турски песни, са свързани със засилване на вниманието към тази дейност, с конкретни политики, стратегии и задачи. Техните проявления, обрати и дори паралелно действащи противоположни процеси детайлно анализират, например, по отношение на музиката на различни общности – цигани/роми, турци, др., музиколозите Венцислав Димов (Димов 2019: 125–247) и Румяна Маргаритова (Маргаритова 2018). Документирането на различни общностни музикални практики е продиктувано както от поставените институционални задачи, така и от личната инициатива, от широтата на интересите на сътрудниците в създадения през 1948 година Институт за музика и в институциите, които го наследяват, като Института за изследване на изкуствата.

През 50-те години на XX век основна цел на колектива на този институт е всестранното проучване на фолклорната култура у нас. Тя е декларирана в сборниците с материали от комплексните научни експедиции в Родопите – 1953, Добруджа – 1954, Странджа – 1955, Западна България – 1957 и 1958 година. Заедно с музикантите в тях участват специалисти от много други области: историци, етнографи, филолози, архитекти, изкуствоведи и др. Тяхната цел е да изследват отделните етнографски области на България от гледна точка на различните науки и да отразят многостранно културата им.

След извършените справки в инвентарната книга, в селищния каталог и във фонотеката на Архива (МФА) на Института за изследване на изкуствата се установи, че в него има отбелязани под различна форма на документиране 548 броя турски песни и инструментални мелодии. Това число е получено след разглеждане на документацията на следните фолклористи по реда на намерените им записи през годините:

Иван Кюлев, свещеник Павел Атанасов, Райна Кацарова, Николай Кауфман, Тодор Тодоров, Елена Стоин, Петър Лъондев, Михаил Букурещлиев, Тодор Джиджев.

Тяхната теренна работа е извършена основно през 50-те и 60-те години на ХХ век и е осъществявана по време на командировки и експедиции или на събори-надпявания. Изследвах този музикален материал според вида на документирането. Анализирах и систематизирах описите, нотограмите, текстовете на песни, теренните бележки и аудиозаписите.

Специално внимание в изследването ми се отделя на аудиозаписите, които са на около две трети от описаните материали. Сигнатурата на една по-малка част от тях показва, че те са записани на грамофонни плочи – 75 броя, и годината на тяхното документиране е 1953. Най-ранните ленти от фоноархива на Института за изследване на изкуствата са датирани от 1954 година – времевата граница, посочваща смяната при използването на звукозаписна техника. В МФА намерих 260 звукозаписа на ленти. Фолклорният материал е записан или в мястото, където функционира, или по време на събори-надпявания и дори извън България. Аудиозаписите, които се използват днес, са на магнетофонни ленти. Най-често на тях се записват по един куплет от песен и инструментална мелодия до повторението ѝ, а целият песенен текст се записва допълнително на листове или в тетрадки. Някои от документираните изпълнения са придружени от теренни бележки, с които донякъде може да се възстанови контекстът, в който звучи музиката.

Събрани са материали от няколко фолклорни области. Най-многобройни са документите от Североизточна България и Добруджа. Има и записи от Средна Северна България, направени от Райна

Кацарова в Никопол. Голямо количество от изследваните тук материали са събрани от мястото на функционирането им.

Най-разнообразната фолклорномузикална колекция от турски песни, представящи един район, е събрал Петър Лъондев. Той е наблюдавал и документирал Събор-надпяване на турско народно творчество от Лудогорието (Разградско). Събитието е организирано на 1 и 2 октомври 1966 в с. Брестовене. Резултат от неговата събираческа дейност днес е фактът, че разполагаме с писмени и звукови документи, представящи доста обхватно музикални практики от един регион.

Друга голяма част от събраните турски материали е от Родопите. В рамките на посочените тук най-ранни аудиозаписи са направените от Николай Кауфман през 1953 година. Фолклористът записва на терен в с. Нова Махала, Пещерско. Записите са на плочи, поради което днес може да се използват само 73 броя текстове в теренната тетрадка на фолклориста и на отделни листове. Николай Кауфман прави нотограми на още осем турски песни от „Кърджали, записани в Батак от лагерници-турци през лятото на 1952 г.“, както е отбелязано в теренните бележки.

Информаторите, изпълнители и изпълнителки на турски песни, са били на различна възраст. Възрастовият диапазон е от тийнейджъри до хора на над деветдесет години. Въз основа на тази информация оправдано може да се предположи, че сред материалите има съхранени както песенни традиции от XIX век, така и съвременни нови образци. В процеса на изследването това предположение се потвърди.

Между певците има и лица с духовен сан. Това са свещеник Павел Атанасов от с. Паскалево, Добричко, и ходжа Якуб Юсман Шейхов от с. Нова Махала, Пещерско. Ако се съди по имената на другите информатори от Нова махала, това може да е пример за

семејно запазване и пре-предаване на фолклорната традиција. Специално внимание заслужава и фактът, че посочениот тук православен свештеник се е интересувал од турски песни, пеел ги е и е полагал всички усилия да ги съхрани.

За музиката на првите документирани турски песни и инструментални мелодии засега може да сџдим само по количеството и сџдржанието на нотираниот образци. Те са направени од Николай Кауфман. Записаните с ноти турски песни и инструментални мелодии покажат определени закономерности на мелодиката и метроритмиката, които представям в систематизиран илюстративен материал чрез ладови и метроритмични карактеристики. Така стигам до извод, че в записаните турски мелодии преобладават ладове, карактерни за останалите песни од сџответните музикално-фолклорни области.

Настоясното описание и представяне на турски записи од Архива на Института за изследване на изкуствата на БАН има за цел да определи параметрите на изследваниот предмет – турски записи. В случај е важно да се отбележи наличието не само на бџлгарски, но и на друг, отбелязан како „турски“, документален материал в архивниот фонд. Трябва да се подчертае мащабноста на изследователските интереси на нашите фолклористи, тяхната широка скроеност и етика, професионализмот и желанието да се сџбере колкото е възможно повеќе и по-разнообразна музика. Тя даде възможност след анализ на изследваните тук образци да се установи единство в основни параметри на музикалниот език и на турски, и на бџлгарски песни.

Четвърта глава. Записи на турски музикални образци от 50-те години на XX век в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата

В Музикалнофолклорния архив на ИИИЗк отбелязаните като турски записи и първите най-добре запазени от тях са от 1953, 1958 и 1960 години. В това изследване се прави първи опит за преглед и анализ на този масив от общия звучащ фонд на архива в няколко групи (опис – запис на названието на песента; запис на словесния текст; нотограми; дешифрирани с ноти музикални артефакти; аудиозапис). Те са документирани от различни фолклористи и са главно от Североизточна България, Средна Северна България и Родопите.

Въз основа на данните от наличните теренни бележки на фолклористите тук се прави и опит за историческа реконструкция на контекста, в който те функционират. Такъв подход дава възможност да се сглови мозайката на музикалния фолклор и неговата по-цялостна картина отпреди половин век.

Изследваните аудиозаписи от 50-те години са направени по време на теренна работа в населеното място и средата, в която функционират. Този факт е особено важен, защото записаните през 60-те години, са документирани главно по време на събори и на други организирани събития. Новите поколения фолклористи продължават установената от Иван Кюлев (1934) и свещеник Павел Атанасов (1952–1953) записваческа практика, от която са запазени само описи и текстове. Техни последователи са Райна Кацарова, Николай Кауфман и

Тодор Тодоров. Последният от споменатите изследователи записва 3 турски песни по време на командировка в с. Българево, Балчишко и от гр. Каварна през декември 1960 като част от гагаузки сбирки. В текста ми е посочено, че дешифрираните на песни от Павел Атанасов са направени от Николай Кауфман. Именно Павел Атанасов и негови архивни материали – описи и текстове на песни, са част от анализирани в тази част на изследването.

След справка в Архива установявам, че най-ранни звукови турски записи са осъществени върху грамофонни плочи през февруари 1953 от Райна Кацарова в с. Вълкосел, Гоцеделчевско. През юни същата година Николай Кауфман документира на плочи песни в с. Нова махала, Пещерско. Осъществява го съвместно с Елена Огнянова, която прави запис и на текста. През декември 1953 продължава тази дейност в Плевен. Тези звукови материали са били на плочи, но поради технически трудности засега те не са изследвани. Затова най-ранните, които може да се чуят сега, са запазените на магнетофонни ленти. Благодарение на записаните звучещи образци може да се установи не само структурата на записаните песни, но и други музикални характеристики. Това дава шанс да се получи информация също за маниера на пеене, тембровите характеристики, орнаментиката, темпото.

Райна Кацарова е първият български фолклорист, чиито турски звукозаписи на магнетофонни ленти може да се чуят днес. Тя е сред бележитите български фолклористи и има изключителни заслуги за развитието и на етномузикологията в множество различни направления като учен, теренист и обществено ангажирана личност. В изследвания Музикалнофолклорен архив са запазени архивни материали от нея, които са записани в периода 1928–1969 (Попова 2001: 110).

Райна Кацарова изследва традиционната култура на различни общности и народи на Балканите, като ги разглежда в контекста на региона и установява наличие на общ песенен стил. Важна част в многобройните ѝ дейности е теренната работа в някои турски общности в България.

На 8 януари 1958 г. Райна Кацарова посещава гр. Никопол. Там тя прави описи и аудиозаписи на песни. Впечатляващ е фактът, че наред с тази дейност Райна Кацарова също си води и много подробни теренни бележки. Тя разказва за мястото, представя действията на участниците, дори рисува скици на помещенията и подредбата в тях. Така писмените заедно със звучащите документи от тази нейна експедиция дават шанс за плътен културологичен прочит на чутото и преживяното от етномузиколожката. Възможна е реконструкция например на звукови образи: на около 20 пеещи ханъми в тясна студена стаичка в Тифирич махла, или на турска сватба в Никопол от 1958, или на певци от махала Мурадие. В резултат на тези теренни записи, които анализирам в тази част от изследването, до днес е съхранен традиционен и нов за тогава репертоар; различни маниери на пеене; информация за атмосферата, за контекста на изпълненията и изпълнителите; за отношението на изпълнителите към песните, които пеят; за възрастовите характеристики и майсторството на пеещите и свирещите.

Друг фолклорист с голям принос за документирането на турски песни от България е Николай Кауфман. Той развива детайлно много от започнатите от Райна Кацарова изследвания. Неговата многостранност и изключителна работоспособност го насочват към документирането и изследването на традициите на мюсюлманите и турците в България. Звукозаписите, направени от Николай Кауфман през октомври 1958, са другата група запазени звукови свидетелства от края на 50-те години на

XX век. Те са от с. Окорш, Дуловско и от с. (сега град) Дулово, Силистренско. След прослушването им, а и на малко по-късните съхранени от 1960, записани по време на експедиция в Родопите се установява и оформя специфична музикална проблематика.

От една страна, с някои от посочените звукозаписи се документира ислямска религиозна обредност. Това са образци, свързани, например, с Байрам и с други религиозни практики. Сред събраните от Дулово песни са записани и религиозни песни, които там са от репертоара на казълбашите. Изпълняват се *нефес*, който се „пее на казълбашки Байрам“ и *илахи* „за пророка Али“, характерни за част от репертоара на алианите в североизточна България.

От друга страна, когато се слушат турските звукозаписи от средата на двадесети век от Родопите, например, възникват асоциации с много познати ладомелодични модели, характерни за фолклорната музика в Родопите като цяло. До названието на такива песни се виждат бележки, които отбелязват „стара местна“ или „слушана от стари хора“ песен – например от с. Грохотна. Възникват въпроси както за разлики, така и за общи черти на музика, изпълнявана от население с различни религиозни и културни характеристики, но живеещо в един и същ регион. Въпроси, които са си задавали и на които са търсили отговор и Райна Кацарова, и Николай Кауфман, и изследователи от следващите поколения.

Турските звукозаписи от края на 50-те години на XX век дават ценен материал за попълване на културно-музикалната мозайка в България от това време, а и за региона на Балканите. Събирането им е било част от държавна политика. Подкрепяна е събирателската и научната дейност, която се е смятала за „важна обществено-

политическа цел“⁴. На фолклористите са давани широки правомощия и подкрепа от всички власти за изпълнение на научните задачи.

Изследователите успяват да документират писмено и звуково песни и обичаи, създадени в различно историческо време – определяни от певците като стари и съвременни. Фиксират се образци от местната практика и такива, които са привнесени – например в репертоара на татарката Фатма Адемова, документирана от Райна Кацарова в Никопол. Записват се и авторски песни, създадени и изпяти от фолклорните певци. Като по-малко изследван дял в архивите, особено ценни са записите на ислямски религиозни образци.

Пета глава. Архивни турски записи на музика от 60-те години на XX век

През 60-те години на XX век в България от държавните институции се полага началото на редовно организиране на събори, на певчески и инструментални конкурси, на прегледи и фестивали. Този процес на широко документиране на все още живия музикален фолклор е част от държавна стратегия, разработена от Българската академия на науките още през 50-те години на XX век. Нарастващият брой на съставите за народна музика и танци, разширяването на самодейността, нуждите от записи на фолклорна музика за медиите и други причини налагат много по-широко търсене на таланти сред народните певци, свирачи и танцьори. Съборите и другите организирано провеждани събития допълнително стимулират работата по документирането и издирването на старинни фолклорни образци и на техните носители.

Съобразно тази цел са били формулирани основните задачи на музикалните експерти по време на работа на съборите.

По-голямата част от турския архивен звукозаписен фонд е събрана по време на събори: Кърджали 1961 от Николай Кауфман; Пирдопско 1963 от Елена Стоин; Силистра 1965 от Михаил Букурещлиев; Разградско 1966 от Петър Лъондев. Други материали са събрани при теренни експедиции: в Родопите през 1960; в района на Нови пазар през 1966; и дори в ССР Молдова през 1968 (записва Николай Кауфман). Останалите документирани материали са резултат от индивидуални теренни пътувания на Николай Кауфман (1960), Тодор Тодоров (1960 – като част от сбирка с гагаузки песни), Петър Лъондев (1964, 1966, 1967, 1969) и Тодор Джиджев (1967).

През шестдесетте години на ХХ век най-многобройните турски записи от голям район в Североизточна България – Разградско, са направени през 1966 от Петър Лъондев. Те документират музикалната практика, която звучи преди половин век, но често тя е форматирана за сцена – съкратена, видеоизменена, понякога модернизирана. Това са много разнообразни изпълнения на песни, сред тях и множество такива, които са свързани с различни обредни практики – турска сватба, младежка инициация (например карнавалните игри *саяджълар*), както и други, свързани с ислямски религиозни практики.

На посочения вече събор в Брестовене (Събор-надпяване на турско народно творчество от Лудогорието) на три сцени се показват: народни обичаи (първа и втора сцена) и индивидуални певци и инструменталисти (трета сцена). Програмата на фестивала представя организацията на събитието по сцени, време, селища (градове/села) с имената на изпълнителите от тях и заглавията на песните им. Направени са аудиозаписи.

Стратегията на времето е изисквала да се покаже живият традиционен запазен фолклор на региона (определен като автентичен) и да бъдат поканени едни от най-старите носители на традицията (Кауфман, Пейчева 2004). В този фестивал участват изпълнители от Разградска област. След прослушване на записите установявам, че са поканени и гости от Русенско и Търговишко. Записани са солови песни, песни с акомпанимент и инструментални мелодии, като последните имат най-малък дял в програмата.

По време на Събора-надпяване са били представени различни обичаи. Семейнообредните практики са били широко застъпени в програмата на събора. Изпълнителите показват отделни части от сватба и в изследването ми се прави систематизация на отделните сегменти, показани по време на събора.

Друга традиционна практика, за която получаваме информация, че е представена на събора, е седянката – „ода мухабети/ода мохабети“. Показана е и *саяджълар* с пояснение „есенна игра“ – есенен обичай, изпълняван от маскирани ергени след прибирането на реколтата, но без твърдо фиксиране на календарна дата за изпълнението му. Негова цел е да осигури благополучие и плодородие за общността.

Много интересен образец от съборната програма е „тепси чевермек – въртене на тепсия“ (с. Йонково и с. Божурово) – практика, която може да се види и при албанци, а сега и на събори на каракачани. На събора в Брестовене е показан и „гюреш – борба“ от с. Дуран. Включени са още „кошма – игра с подскачане“ (с. Шишманово), „ашък ойуну – игра с орехови черупки“ (с. Делчево), „нъшан чакърмак – предсказване на късмета“ (с. Ножарово).

Правят впечатление записите, документиращи ритуалите на казълбаши и явления, типични за мюсюлманите в тази част на България.

Те са представени от групи на селата Севар, Бисерци и Острово. Внимание заслужава фактът, че още при първата комплексна експедиция в Добруджа през 1954 Иван Качулев отделя специално внимание на казълбашкото село Севар.

Представени са и характерните за региона казълбашки игри. Те са изпълнени от жители на селата Острово (*кириш арасъ*) и Бисерци (*сема ойуну*). Заслужава да се отбележи изброеното многократно изпълнение на *хъдрелез*, включен в програмата на групите от няколко села – Бисерци, Севар, Ясеновец и Годорово.

Анализът на музиката, записана по време на фестивала, дава панорамна представа за видовете музициране в Лудогорието. Звукозаписите документират някои характеристики на изпълняваната музика, а и свидетелстват за нейното модернизиране и хибридноост. По-голямата част от тях са песни без акомпанимент. Акомпаниментът е най-често със саз или саз и тарабука. Коментират се и други видове традиционен (зили маша и дайре/дайра, тъпан) и модернизиран акомпанимент (акордеон, кларинет).

Архивните материали от събора в Разград потвърждават още една тенденция в модернизацията и хибридизацията на традиционния фолклор. Тя е свързана с изпълнителските форми. Откриването на събора започва с изпълнение на „сборен ансамбъл, съставен от съставите от селата Севар, Бисерци и град Разград“ – така пише в ръкописните бележки на Петър Лъондев. Посоченият факт документира промяната и разширяването на изпълнителските състави с много по-голям брой певци.

Изследваните от мен архивни турски записи от 60-те години потвърждават особености, които вече са частично регистрирани в общи проучвания за региона и за фолклорните инструменти. Тези

характеристики произтичат от различни фактори: от смесения състав на населението в региона; от наличието на специфични музикално-обредни форми на казълбашите; от използваните инструменти, свързани с тяхната функционалност; от модернизацията; от влиянието на медиите. Въз основа на архивните звукозаписи може да се обобщи, че съществува хибридна форма от различен тип. Тя отразява диалога и взаимодействията между различните общности. В резултат на тези процеси се получава смесица от традиционно и съвременно, селско и градско, българско и турско, българско и европейско. В практиката се въвеждат нови изпълнителски състави, усвояват се нови инструменти и се разширява репертоарът. Утвърждават се общи характеристики в песните, изпълнявани от представители на различни общности, както при жените, така и при мъжете, но ако се съди по наличните звукозаписи – най-изразени са те в женското пеене. Създаването и запазването на турските архивни записи в изследвания период е резултат от културна политика за запазване на културното разнообразие в България, отвореност към музикалната множественост и толерантност въпреки периодичните промени в политическите процеси.

Шеста глава. Традиционни практики на мюсюлмани в България и музиката в тях

Тази част на изследването запознава с архивни материали от Музикалнофолклорния архив в ИИИЗк, свързани с ритуални практики и обредност на мюсюлманите в България, обозначени общо като „турски“. Днес глобализиращият се свят, модернизираният традиции и

различни други външни влияния представят по нов начин културното наследство. Поради тази причина е много важно да се изследват материалите, документирали тези налични в миналото практики, да се очертаят параметрите на засвидетелстваната приемственост и евентуалните разлики.

Вече бе споменато, че повечето от изследваните архивни единици със запис от 60-те години на XX век са документирани по време на събори. Записвачи и на тези изследвани материали са едни от най-бележитите български фолклористи: Райна Кацарова, Елена Стоин, Николай Кауфман, Петър Лъондев.

Материалите, свързани с присъщите на мюсюлманските общности практики, са записани в няколко области на България. Те са от различни селища главно в Североизточна България и Добруджа, а също и от Родопите. Документите фиксират ритуални образци на различни мюсюлмански общности. Те може да се обособят по конфесионален признак – представители на ортодоксални (сунити) и на хетеродоксални групи (шиити, алияни/алиани/алеви, казълбаши). Тук отразявам обозначенията в бележките на фолклористите с използваните от тях термини алияни/алиани, казълбаши. По езиков белег и идентичност те може да се определят като принадлежащи на българомохамедани¹ и на турци.

Важна е функционалността на музикалните образци. В изследванията си привличам за анализ над 100 писмени и звукозаписни архивни материали, отразяващи специфична музика, свързана с ислямската обредност. Според тяхната функция и в зависимост от

---

¹ В архивните материали са отразени утвърдилите се лексеми *помаци*, *помашки*, *българомохамедани*.

предназначението им те може да се систематизират в няколко групи, за определянето на които се основавам на теренните бележки.

Сред анализираните материали се обособява музиката, свързана с религиозната традиция в джамията. Тя е част от ритуалната практика на ортодоксалните мюсюлмани. Такъв е записът на „езан – приканване от джамията за молитва“, според теренните бележки на Николай Кауфман към звукозапис от 1958 година в с. Корово, Велинградско (Родопите). Запазеният образец илюстрира доста опростен вид езан. С него се документира традиция фактически от началото на ХХ век, тъй като информаторът по време на записа е на 68 години. Като строеж той напомня обредни музикални структури и от други фолклорни традиции с тяхната лаконичност и повтаряемост.

В архивните материали има документирани ритуални практики на хетеродоксалните мюсюлмани в България, които в периода на записаните документи наричат себе си алиани (алияни) или казълбаши. В съвременните научни изследвания се обясняват и уточняват разлики в локалните групи на алианите и свързаността им с различни братства, приели мистични ислямски учения (Граматинова 2011). В архивните материали това не е отбелязано и няма да е предмет на коментари.

В записите, събрани от Петър Льондев от Събора на народното творчество на турското население от Лудогорието, 1–2 октомври 1966, с. Брестовене, Разградско са отбелязани „казълбашки обряди“ от с. Острово и с. Бисерци. Изпълнител от Севар, изпълнява „Конук нефеси – казълбашки напев за гостенина на същия събор“ със съпровод на саз/баалама. От репертоара на казълбашите са документирани още техни религиозни „песни“ – *нефес* и *илахи*. Николай Кауфман ги записва през октомври 1958 година в с. Дулово, Силистренско. Запазен е запис на илахи – с ремарка в теренните бележки „за Али пророка“ от с.

Йорданово, Силистренско. Илахи, категоризирани като литературен жанр, който се пее, се определя още като химни.

Специфичното в мюсюлманските музикални практики е свързано главно с обредния календар. Открояват се архивни музикални образци, свързани с календарната обредност по време на религиозни празници. Такива се изпълняват по време на Байрам. със съпровод на тъпан. Друга група звукозаписи са отбелязани като „байрамско хоро“, „байрамски песни“ и „байрамска игра“. Направени са от Николай Кауфман в рамките на „Експедиция Родопи“, организирана през 1960 година от Института за музика. Внимание заслужава вокално-инструменталното изпълнение с функция „на Байрам – на игра“ от Златоград, записано през 1957. В него изпълнителят си приглася с каба гайда. Типът на мелодията, българският диалект, на който се пее текстът и съпроводът са типични за музикалния фолклор на Родопите. От изследваните документи към календарната обредност може да се посочат още отразените в тях музикални изпълнения, свързани с празника *Хъдрелез* (в селата Бисерци, Севар, Ясеновец, Тодорово и Дуран), отбелязан още като *Дерлез* от Елена Стоин в с. Ябланово през 1966.

Анализираните архивни документи може да послужат за частична реконструкция на религиозната и музикалнообредната традиция на мюсюлманите в България през 50-те и 60-те години на XX век. В същото време те представят нейния континуитет, тъй като някои от техните носители са родени в края на XIX и в началото на XX век. Върху базата на използваните материали систематизирам различни видове ритуални практики на мюсюлманските общности в България. В това изследване се открояват две групи от тях. В първата музиката е част от религиозната ритуалност в джамията или по време на обредите на алианите. В тях се използват различни жанрове – езан (при

ортодоксалните мюсюлмани) или нефес, илахи (при хетеродоксалните мюсюлмани). Във втората група музикалните образци са част от календарнообредния цикъл. Те са свързани с Байрам (байрамско хоро, байрамска игра, байрамска песен, манета за Рамазана), Хъдрелез (гергьовденски сбор, въртележки и скачане без ньшан чъкърмак – гадаене, предсказване на късмета), Саяджълар. Представя се и музикалната топография на разпространението на мюсюлманските практики, което дава възможност за сравнения с характерни черти на общия регионален музикален език. В този контекст не е изненада използването на характерно двугласно песне за изпълнение на байрамска песен от с. Ракитово, Велинградско, или песнето „на Байрам“ с акомпанимент на каба гайда, характерна за Родопите. Очертават се също и инструментите, използвани в изследваните вътрешни за общността практики. Това са основно саз и тъпан. Освен тях Петър Лъондев маркира в теренните си бележки друг инструментален съпровод към песни от с. Дянково, на който свирят „всичко 8 души – 4 дайрета, 2 зили маша и 2 тарабуки“. Представените изводи очертават по-обща проблематика – как определени по-малки културно-религиозни общности съществуват столетия в рамките на по-големи или в съседство и контакт с други малки, и какви са резултатите от техните взаимодействия.

Седма глава. Музиката в Североизточна България през 50-те и 60-те години на ХХ век – за някои общи характеристики

Преди и по време на разглеждания период (50-те и 60-те години на ХХ в.) Североизточна България е една от обособените музикалнофолклорни области, които се изследват активно в българската фолклористика. Върху културата на този регион влияят различни фактори. Между тях са периодичните демографски промени – преселвания и изселвания на компактни маси от населението. Така през ХХ век наред с преобладаващата част от населението, състоящо се от българи християни (местни и преселници от други части в и извън България), там живеят турци, власи, цигани/роми и др. Може да се предположи, че тяхната собствена общностна култура въздейства върху облика на общите за региона музикални характеристики.

Музикалните документи от Североизточна България от 50-те и 60-те години в Музикалнофолклорния архив на БАН запазват музикални материали, представящи многопластовата фолклорна култура на България. В посочения период фолклористите записват музика от десетки селища, в някои от които документирането е през различни години и от различни изследователи. Поради спецификата на региона, характеризиращ се с множество преселвания на различни групи население, специалистите документират както български локални и привнесени образци, така и турски материали, като не ги отделят в отделни сбирки. Известно е, че в традиционната култура всяко отделно селище има свои специфики, а така също, че от тези специфики се

извеждат общи характеристики за различни по големина региони. Един от тях е Североизточна България. А съществуват ли общи черти за различните общности, населяващи този музикалнофолклорен регион? Кое е общото или различното?

Базисен материал за търсене на отговор и сравнение дават, от една страна, основно архивните документи от посочения Събор на народното творчество на турското население от Лудогорието. Той е напълно документиран в Архива на ИИИЗк – БАН. От друга страна, за анализ използвам български образци, публикувани в двата тома с фолклор „Народни песни от Североизточна България“ (Кацарова, Качулев, Стоин 1962; Качулев 1973), както и на други архивни материали от селища, където са документирани изследваните турски записи. Една от целите на анализа е да се направят сравнения между анализирания параметри на „турските“ образци и характерните за целия регион на Североизточна България. По този начин може да се установи има ли общи музикални характеристики за фолклора на различните общности в региона.

След анализа и сравнението, което направих на група от базисни показатели, се получават определени резултати. Изследваните параметри са: кой пее и свири (пол, възраст, професия), как се пее и свири (солово – групово, едногласно – многогласно), съпровод при пеене (какъв, в кои случаи се използва), инструментариум (видове инструменти и ансамбли), тематика на песните, функционалност, ладо-мелодика (лад, звуков диапазон, орнаментика), метроритмика.

Мога да обобща, че повечето от основните анализирани параметри на посочените тук образци са еднакви. Разликите вероятно са свързани с различната религия на двете общности – християнство и ислям (ортодоксален и неортодоксален). Те се отразяват върху музиката

за основните религиозни празници като функционалност, текст, инструментариум. Понякога има разлики в звукоизвличането главно при мъжкото пеене и реализирането на орнаментика. В същото време се използват сходни музикалноструктурни параметри и при българските, и при турските песни в изследваната музикалнофолклорна област в период, когато все още са живи регионалните музикални характеристики. Така формулираните заключения са върху определен кръг от материали и той вероятно ще бъде разширяван върху повече документи и анализ на още музикални параметри.

Исторически Балканите се оформят като мозайка от различни общности. Тя е особено пъстра в погранични региони, в места на множество преселения и в тези, които периодично биват включвани в границите ту на една, ту на съседна държава. Тези историко-демографски промени влияят върху културата на отделните райони. Затова е необходима много обхватна сравнителна работа с различни източници, както и съвместни усилия за паралелно изследване на една и съща проблематика от специалисти в различни области на науката и от различни държави в рамките на по-големи културни ареали.

ЗаклЮчение

В заключението обобщавам важни изводи за характеристиките на изследваните за първи път архивни документи (писмени и звучаци). В резултат на работата ми с архивните документи установих, че обозначените като „турски“ записи (маркираните с това етикетче), са опит на самите фолклористи за включване в „работна“ систематизация, която да посочи различни видове записана музика. Това е общо название, което обозначава различни записани музикални артефакти. Те

основно са свързани с използването на турски език в текстовете на песни, но не винаги. Понякога има словесен текст на български, татарски или може би гагаузки върху приети за турски мелодии, с приписвана на турската музика ладовост, звукоизвличане и орнаментиране. Подобни изразни средства са характерни за много по-широк регион, но именно чрез музиката в мултикултурната Османска империя достигат до Балканите. Изследваните образци се изпълняват основно от мюсюлмани – предимно песни и малко на брой инструментални мелодии.

В изследването ми за пръв път се използват звучащи архивни документи, представящи мюсюлмански изпълнения и конкретно традициите на турски общности в България. Аудиозаписите, които използвам са от магнетофонни ленти. Изследваните документи са основно от 50-те и 60-те години на XX век. Преди това и в български контекст, а и в европейската и световната наука интересът е предимно към собствените традиции. През втората половина на XX век се утвърждават тенденции за изучаване и документиране на чуждата култура. В България подобен интерес е свързан също с идеите за интернационализъм, равноправие и братство между народите, както и с цел да се документира многообразието на съхранените традиции.

Записвачи на изследваните архивни материали са основно сътрудници на тогавашния Институт за музика – БАН. В отделни случаи са личности с визия за общото ценно наследство като свещеник Павел Атанасов, който е загрижен да се съхрани старината, преди да е изчезнала под влияние на бързата модернизация. Сред фолклористите, които документират музика, отбелязана от тях с бележка „турска“ са Иван Кюлев, Райна Кацарова, Павел Атанасов, Николай Кауфман, Иван Качулев, Петър Льондев, Тодор Тодоров, Михаил Букурещлиев, Тодор

Джиджев. Повечето от тях са оставили архивни документи, представящи музикален материал, записан и от други общности. Информаторите, от които са направени записите, са жени и мъже на възраст от 16 до 93 години. Тези певци и свирачи с различен житейски и музикален опит пренасят както стари музикални образци, така също съдействат за утвърждаването на по-нови модернизирани – като средства, инструментален акомпанимент и форма, в т.ч. създават и авторски песни.

По-старите записи са направени по време на теренна работа в дадено селище от индивидуална командировка или в рамките на научна експедиция – осъществени основно през 50-те години. По-късно, със създаването и разширяването на движението за развитие на самодейността, те се документират при провеждане на събори, прегледи и др. – това е обща практика за събиране и на останалите записи от 60-те години и в следващите десетилетия. Така в настоящия етап на изследване се разглеждат два периода на събиране на музика на други общности. Първият е във времето от началото на XX век до 50-те години на века, а вторият – от 50-те до 70-те години на XX век. Тогава освен за националното (българското) се полагат грижи и за документиране на наследството на други общности в България. Най-много „турски“ документи са записани от Североизточна България и Добруджа. Има и записи от Средна Северна България. Друга голяма част от събраните турски материали са от Родопите.

В изследваните материали писмено и звуково се съхраняват песни и обичаи, създадени в различно историческо време. Те се определят от певците като стари и съвременни. Сред тях са музика към обредни практики, песни предимно от селската и някои образци от

градската традиции, музикални артефакти, свързани със сакралната и с всекидневната култури.

Документирани са музикалните инструменти, използвани солово или за акомпанимент при пеене в мюсюлмански сакрални практики. Това са основно саз и тъпан, а в някои случаи и други ударни (дайре, зили маша, тарабата). Музицира се и на други, характерни за съответния регион, използвани от други общности – гайда (при пеене „на Байрам“ с акомпанимент на каба гайда), цигулка (звучаща като гъдулка), двойка кавали (използвани за едногласна фактура).

Анализ и систематизация на музикалноизразните средства в записаните с ноти турски песни и инструментална мелодия показват, че повечето от основните анализирани ладомелодични и метроритмични параметри на посочените тук образци са еднакви и общи за съответната музикално-фолклорна област. Използват се сходни музикалноструктурни елементи както при българските, така и при турските песни в изследваните музикално-фолклорни области и се очертават общи характеристики при сравнения с характерни черти на общ регионален музикален език и асоциации с типични за региона ладовомелодични модели. В този контекст може да се посочи характерното двугласно пеене от Велинградско при пеене на байрамска песен. В теренните бележки към описи на такива песни понякога е отбелязано, че това е „стара местна“ песен или е „слушана от стари хора“.

Спецификите в музиката на мюсюлмани са свързани основно със сакралните практики, които рефлектират върху словесния текст, музикалния инструментариум и функционалност. В това изследване очертавам някои от тях. Разглеждам ги във връзка с религиозната ритуалност в джамията и свързани с обредите на алиани, казълбаши.

Посочвам документирани жанрове – езан при ортодоксалните мюсюлмани, както и нефес, илахи при хетеродоксалните мюсюлмани. Също така систематизирам и анализирам музика, свързана с календарнообредния цикъл. Те са част от празнуването на Байрам (представени с байрамско хоро, байрамска игра, байрамска песен, манета за Рамазана), Хъдрелез (документиран с „гергьовденски сбор“, въртележки и скачане без нъшан чъкърмак – гадаене, предсказване на късмета), Саяджълар. В звукозаписите спецификите понякога са в начина на звукоизвличане главно при пеене на мъже и орнаментирането на мелодията (при музика за сакрални практики).

Изследването на архивните записи показва, че в някои от тях може да се говори за хибридность, която отразява диалога между отделни общности и външни влияния. Налице е смесване на старо/традиционно и съвременно, селско и градско, българско и турско, българско и европейско. Резултат на подобни смесвания са нови изпълнителски състави, инструменти и репертоар. Наблюдават се общи характеристики в песните на представители на различни общности, и при жените, и при мъжете, но те са по-силно изразени в женското пеене.

Записването и съхранението на турските архивни записи е резултат от определена културна политика с цел запазване на културното разнообразие в България и най-вече на широкия кръгозор и етика на изследователите. Регистрирана е отвореност към музикалната множественост и толерантност към другите от страна на изследователите музиканти въпреки периодично налаганите институционални промени в политическите процеси, които понякога са диаметрално противоположни. Очертават се примери за обединяващата роля на музиката, което се представя многократно от предишни изследователи като Райна Кацарова. Изведените заключения насочват и

към други въпроси: за общото културно пространство, в което се редопологат или са в контакт и взаимодействие различни културно-религиозни общности; за конкретните рефлексии от тяхното съжителстване в общи пространства върху звучащата музика. Други възможни ракурси на наблюдения и анализ са историческите трансформации на мнозинство в малцинство и обратни процеси, отразени в звучащата музика.

В това изследване представих някои от отговорите на: какво може да се разчете в архивните записи на турска музика и какви музикални образи възкресяват те. Моите заключения са върху определен масив от материали и той вероятно ще се обогатява, а съответно – и получените изводи. Чрез анализиранияте документи се опитвах да осъществя частична реконструкция на живата религиозна и музикалнообредна традиция на мюсюлмани в България в средата на XX век и нейния континуитет, тъй като част от носителите ѝ запазват традиции от XIX и началото на XX век. Съхранените архивни турски записи са богата основа за следващи разработки както за изследваната проблематика, така и за други сравнителни проучвания.

Цитирани източници в автореферата

Ападурай 2006: Ападурай, Арджун. *Свободната модерност. Културни измерения на глобализацията*. София: ЛИК, 2006.

Граматикова 2011: Граматикова, Невена. *Неортодоксалният ислям в българските земи. Минало и съвременност*. София: Гутенберг, 2011.

Димов 2018: Димов, Венцислав. *Медийна музика. Звукозаписана и медийно (ре)продуцирана музика от България: Дисертация за придобиване на научна степен Доктор на науките*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2018.

Димов 2019: Димов, Венцислав. *Музиката за народа на медийния фронт (меката власт на народната и популярната музика в социалистическа България)*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2019.

Кауфман, Пейчева 2004: Кауфман, Димитрина, Лозанка Пейчева. Традиционно пеене и свирене. – В:

<http://www.treasures.eubcc/main.php?act=html&file=analiz.html> (12.08.2006);

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BB2zf9Vg3qoJ:treasuresbulgaria.com/html/bg/files/Muzika.rtf&cd=1&hl=bg&ct=clnk&gl=bg/> (20.07.2022).

Кацарова, Качулев, Стоин 1962: Кацарова, Райна, Иван Качулев и Елена Стоин (състав.). *Народни песни от Североизточна България*. Т. I. София: Издателство на БАН, 1962.

Качулев 1973: Качулев, Иван (състав.). *Народни песни от Североизточна България*. Т. II. София: Издателство на БАН, 1973.

Маргаритова 2018: Маргаритова, Румяна. Турската музика в българското радио. – В: *Национална конференция „Радио: памет и съвременност“*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2018. *ПроАктивно ФЖМК*, 3 декември 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=f1OWy6OsMJM> (02.06.2022).

Попова 2001: Попова, Маргарита. Райна Кацарова и нейният архивен фонд през погледа на специалиста. – В: *Българско музикознание*, 2001, № 4, с. 110–127.

Palchev 2002: Palchev. Ivan. *Ahmed Dogan and the Bulgarian Ethnic Model*. Sofia: Bulgarian bestseller, 2002.

Zhelyazkova 2001: Zhelyazkova, Antonina. The Bulgarian Ethnic Model. – In: *East European Constitutional Review, fall 2001*. – In: www.law.nyu.edu/eecr/vol10num4/focus/zhelyazkova.html (21.04.2008).

Приноси на дисертационния труд

Това изследване е първи опит за очертаване, преглед, анализ и систематизация на архивни материали от Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата (най-стария музикален архив в България), обозначени в него условно като „турски“ (с термин за работна систематизация). Те не са отделени от общия писмен и звучащ фонд на архива, няма отделен фонд с това название, а са разсредоточени в отделни сбирки (според мястото и годината на документиране), записани от различни фолклористи. Изследвах писмени и звукови документи: описи на названията на песни и инструментални мелодии; записи на словесен текст; нотограми; дешифриации на музикални образци; аудиозаписи; документи за и от теренна работа и др. В различни видове материали от архива намерих и използвах 548 писмени записа. Установих, че към около две трети от тях са били направени звукозаписи (на грамофонни плочи и по-голяма част – на магнетофонни ленти).

Сред съществените новости в изследването е и използването за пръв път на звучащи архивни документи, представящи изпълнения на мюсюлмански и конкретно традициите на турски общности в България. На анализ подлагам както писмени записи, така и направените върху магнетофонни ленти. Засега поради технически трудности не са анализирани и използвани по-ранните документи върху грамофонни плочи, които са посочени в теренните тетрадки.

Върху базата на изследваните архивни документи предлагам периодизация на етапите при събиране на музика на други общности, която е резултат на водещи идеи и приоритети от съответното

историческо време . Първият е от началото на XX век до 50-те години на века, а вторият – от 50-те до 70-те години на XX век. Установявам, че във втория период през 50-те години работата е на терен в различни селища, а от 60-те години събори, прегледи и фестивали стават основно място за документиране на фолклорни образци, като се превръщат в базисен терен за документиране на фолклорна музика.

Систематизирам пъстрата амалгама от документиранни музикални образци. Анализирам традиционен и нов музикален инструментариум, който се използва за акомпанимент на песни или за солово изпълнение. Очертавам контексти на музициране. Установявам, че архивните документи илюстрират много различни явления и музикални практики, които са база за типологизация. Те функционират в парадигмите селско–градско, автентично–авторско, религиозно–светско, старо–ново.

Очертавам общи регионални характеристики, както и специфики в музиката на мюсюлмани, свързана със сакрални практики на ортодоксални и хетеродоксални общности. Общото се изразява в музикално структурните елементи и характерни черти на общ регионален музикален език. Има общи характеристики в песните на отделните общности, както при жените, така и при мъжете изпълнители, но те са по-ясно представени в женското пеене. Върху базата на звукозаписите установявам, че спецификите понякога са в начина на звукоизвличане главно при пеене на мъже и орнаментирането на мелодията в сакрални практики. Специфичното в изследваните турски записи е резултат на характерен начин на живот и религиозна обредност, а общото вероятно се дължи на музикални архетипи, на по-стари музикални пластове, превърнали се във фундамент за следващи, на взаимодействия и културни влияния в споделен географски и

културен регион. Така компаративно са представени важни явления и процеси, изключително актуални за отговори на фундаментални изследователски въпроси.

Върху базата на архивните звукозаписи установявам наличие на хибридность, която отразява диалога и взаимодействията между различните общности и социална среда и е израз на модернизация. Тази хибридность се получава от смесване на традиционно и съвременно, селско и градско, българско и турско, българско и европейско. Израз на тези процеси е използването на нови изпълнителски състави, инструменти и репертоар.

Публикации по темата на дисертацията

Книга

1. Влаева, Иванка. Традиционни общности и архивни документи. Музика на мюсюлмани в България. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2022, ISBN 978-954-00-0319-1.

Студии и статии

1. Влаева, Иванка. Архивни записи на турска музика. – Българско музикознание, 2005, № 1, с. 75-91, ISSN 0204-823X.

2. Влаева, Иванка. Звукозаписи на турски музикални образци от края на 50-те години на XX век в Музикално-фолклорния архив на БАН. – В: Изкуствоведски четения 2006. София, Институт за изкуствознание – БАН, 2006, с. 272-277, ISBN 10: 954-91697-9-0.

3. Vlaeva, Ivanka. Hybridity in Turkish Recordings from the 1960s in Bulgaria. – In: The Human World and Musical Diversity: Proceedings from the Fourth Meeting of the ICTM Study Group “Music and Minorities” in Varna, Bulgaria 2006. София, 2008, 36-42, ISBN 978-954-8594-11-0.

4. Vlaeva, Ivanka. Internal Practices of the Muslims in Bulgaria and Their Music. – In: Ursula Hemetek & Hande Sağlam (eds.): Music from Turkey in the Diaspora. Klanglese 5, Wien: Institut für Volksmusikforschung und Ethnomusikologie, 2008, p. 131-138, ISBN 978-3-902153-04-3.
5. Vlaeva, Ivanka. Safeguarding and Development of Turkish Community Traditions in Cultural Politics in Bulgaria. – In: Voices of the Weak: Music and Minority. Praha, Slovo 21, 2009, p. 161-171, ISBN 978-80-254-4095-7.
6. Vlaeva, Ivanka. Music in Northeastern Bulgaria in 1950s and 1960s – Comparative Characteristics. – In: First Symposium of ICTM Study Group for Music and Dance in Southeastern Europe. Skopje, BIGOSS – Skopje/MIC – Skopje, 2009, p. 227-239, ISBN 978-9989-801-08-2.
7. Влаева, Иванка. Музика и танц на мюсюлманите в България. – В: Турците в България. История, традиции, култура. София: Вагабонд медия, 2012, с. 131-135, ISBN: 978-954-92306-9-7 (на бълг. ез.); ISBN: 978-954-92306-9-7 (на англ. ез.).
8. Vlaeva, Ivanka. The Puzzle of Music Plurality in Bulgaria According to the Music Archives. – In: Third Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe held in Berovo, Republic of Macedonia 17-23 April 2012, Skopje, ISTM / National Committee ISTM Macedonia, 2014, p. 226-233, ISBN 978-608-65721-0-5.
9. Влаева, Иванка. Медиаобразы этнических общностей в средствах массовой информации современной Болгарии. – В: Медиаобразы культуры в современном информационном пространстве. Сборник научных статей. Казань: Издательство Казанского университета, 2014, с. 8-16, ISBN 978-5-00019-337-2.
10. Vlaeva, Ivanka. Yildiz Ibrahimova and Music that Unites. – Българско музикознание, 2016, 2-3 (South East European Studies in Musicology. Proceedings of the 11th Congress of South-East European Studies & the 6th

International Conference of the IMS Regional Association for the Study of Music of the Balkans. Sofia, 31 August – 4 September 2015), p. 98-109, ISSN 0204-823X.

11. Влаева, Иванка. Архивные звукозаписи традиционной музыки Болгарии. – В: Музыка народов мира: проблемы изучения. Материалы международных научных конференций. Вып. 2. Москва: Научно-издательский центр „Московская консерватория“, 2017, с. 69-76, ISBN 978-5-89598-334-8.

12. Vlaeva, Ivanka. Musical Images of Istanbul from Fatih Akin’s Films and Stage Performances. Editors Razia Sultanova, Megan Rancier. – In: *Turkic Soundscapes: From Shamanic Voices to Hip-Hop*. London: Routledge, 2018, p. 114-129, ISBN 978-1-138-06240-5; ISBN 978-1-315-16165-5.

13. Влаева, Иванка. „Цветове на традициите“ – споделени образи от Азия/ “The colours of traditions” – shared images of Asia. – *Езиков свят/Orbis linguarum*, 2019, том 17, кн. 2, с. 182-189, ISSN 1312-0484 (Print), ISSN 2603-4026 (Online) (Scopus). <http://ezikovsvyat.com/index.php/bg/archivebg>

14. Влаева, Иванка. Нови тематични области в музикалната наука и образование: техни рефлексии върху терминологията. – В: *Справочник на музикални термини от традиционни и нови музикални практики*. (съставител Филип Павлов, редактори Филип Павлов и Иванка Влаева) Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2021, с. 9-13, ISBN 978-954-00-0277-4.

15. Влаева, Иванка (автор на 225 справочни единици, от които 50 по темата на дисертацията). – В: Павлов, Филип и др. Павлов, Филип (съставител). *Справочник на музикални термини от традиционни и нови музикални практики*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2021, 88 с., ISBN 978-954-00-0277-4.

SOUTH-WEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"

FACULTY OF ARTS

DEPARTMENT OF MUSIC

IVANKA ASPARUHOVA VLAEVA

MUSIC OF MUSLIMS IN BULGARIA

IN ARCHIVAL DOCUMENTS:

ANALYSES, COMPARISONS, SYSTEMATISATION

A B S T R A C T

of a dissertation

for the awarding of the scientific degree "Doctor of Science"

in a scientific field 8. Arts

in the professional field 8.3 "Music and dance art"

Blagoevgrad

2024

This study consists of an introduction, seven chapters, a conclusion and appendices. The dissertation has 390 pages. There are 230 bibliographic items. These include printed publications, Internet sources, manuscript archival materials, audio tape recordings, databases. Also, tables, sheet music and text illustrations, appendices are included.

The dissertation was discussed and accepted for defense at a meeting of the Department of Music held on July 9, 2024.

The defense of the dissertation will take place on October 28, 2024 in room 114, First Building of the South-West University "Neofit Rilski" at 11 a.m.

Content

General characteristics of the study.....	4
About the music of Muslims in Bulgaria. Introduction.....	6
Chapter One. Media and media images of some traditional communities in Bulgaria.....	8
Chapter Two. Archival documents on music of traditional communities in Bulgaria.....	10
Chapter Three. Recordings of "Turkish" music in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies.....	15
Chapter Four. Recordings of Turkish musical materials from the 1950s in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies.....	19
Chapter Five. Archival Turkish music recordings of the 1960s.....	23
Chapter Six. Traditional practices of Muslims in Bulgaria and their music.....	27
Chapter Seven. Music in Northeastern Bulgaria in the 1950s and 1960s – on some general features.....	31
Conclusion.....	34
References in the abstract.....	38
Contributions of the dissertation.....	40
Publications on the topic of the dissertation.....	42

General characteristics of the study

The multi-layered cultural traditions, their interactions, transformations and characteristics of separate communities coexisting in the same region are key to understanding multiculturalism. Today, these processes are a priority in Europe, as well as specifically in each of the European countries in their historical and political variability. Understanding multiculturalism and cultural heritage as a mosaic of different traditions coexisting in a common cultural space and often experiencing interactions and mutual influences is one of the fundamental research questions in modern science. Therefore, the study of culture, and especially music, in different communities helps to outline and understand these multi-layered traditions. Thus, there is also an opportunity to more fully outline the colourful picture of musical practices woven into the general picture at the local level, as well as within specific state borders and in larger regions.

The transformation of traditions in the modern era is an increasingly dynamic process, and it is sometimes difficult to trace orally transmitted musical practices. For this reason, archival documents become an extremely important starting point and reference point for past stages in cultural and musical development and an opportunity for comparison with later recorded musical phenomena and processes. Through the results of their study and analysis, it is possible to understand the sustainability and changeability in the cultural and musical development, which is influenced by a number of social, economic and political factors. Thus, historically, important topos can be seen in the musical map of the traditions inherent in different communities. It is this that determines the enormous importance of the study of cultural and musical traditions at the community level for the holistic study and

understanding of a regional culture. Therefore, this research is very relevant in the context of the leading international research paradigms, new as research material and subject of research (intangible heritage of cultural communities in archival documents and sound music archives representing the traditions of Muslims in Bulgaria).

This research is carried out for the first time on the specific archival material using different methods: cultural and systematic, together with historical and comparative methods, by means of in-depth analysis and synthesis. The study answers fundamental questions about: the different levels of recording cultural traditions (individual, community and regional); native-foreign distinctions, their interactions and transformations in the creation of cultural-musical heritage, professionalism and ethics in the field of ethnomusicology. The aim is to search for, describe, analyze, compare and systematize archival materials from the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies - BAS, and in this way to present and understand an important stage of the existing musical traditions of Muslims in Bulgaria as part of a multi-layered cultural heritage.

The study is structured in an introduction, seven chapters, a conclusion and appendices. Each of the chapters solves separate tasks for presentation and research of the discovered archival units historically, regionally and functionally. The research focuses both on the general context, analyzed in the first two chapters (multiplicity of community traditions in Bulgaria, their presentation in various media and in the oldest archival music collection in Bulgaria - the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies, BAS) and on the details in the subsequent chapters. Chapter three is an outline and a general analysis of the so-called "Turkish" records by the researchers in their work process. The fourth and fifth chapters examine in details archival records from the 1950s and 1960s. Music in traditional practices of Muslims

from the so-called Turkish recordings in Bulgaria are analyzed in the sixth chapter, and the seventh one focuses on the music in Northeastern Bulgaria in the 1950s and 1960s, systematizing some common regional musical characteristics. In the conclusion, the key research results are presented. The ten appendices systematize important archival types of documents and findings.

About the music of Muslims in Bulgaria. Introduction

The traditions of Muslims in Bulgaria and Southeastern Europe are part of the region's diverse multi-ethnic and multi-religious culture. Music occupies an important place in them - both in orthodox and heterodox Islam (in Sunni and Shia practices), in the sacred space, in various festive events, in everyday life. Through it, some general, but also specific musical forms and genres are developed and preserved. Centuries-old traditions are confirmed, transformations are registered. In recent decades, under the influence of cultural interactions and the entry of ideas from abroad, a number of changes have been observed in the musical traditions in Bulgaria. These processes reflect on the musical practices of traditional and new communities, including those related to a particular language and religion.

The prerequisites for this multi-layered cultural situation are many. Thus, many questions arise: about what is characteristic of the region and which are the local specifics, about the cultural and historical accumulations and their transformation. Preserved memories and practices, orally told stories, as well as old written documents and sound recordings, are a rich basis for insight into traditions that enrich the culture in Bulgaria and which are part of a much wider region that has inherited many cultural layers.

My work in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies (IAS) at the Bulgarian Academy of Sciences (BAS) gave me the opportunity to reach voices from the past, which resurrected another – sound dimension of historical facts. Thus arose the idea of delineating the images of different communities based on archival sound documents, but my attention was mainly focused on musical examples marked as "Turkish" in general collections of individual folklorists from their fieldwork in different places and periods. This is the main goal of this research - to establish and show what the designated as "Turkish" recordings (written and sound) in the general collections of the archival fund of the IAS - BAS represent and what musical images they revive (their peculiarities, how they fit into the relevant local context and what knowledge they bring about the multi-layered regional culture). In order to realize this goal, it was necessary to: to outline what, how, where, when and by whom these records were made, in what condition they were stored and what can be read in them. This is done for the first time on the basis of archival materials (including sound recordings) from the oldest music archive in Bulgaria through analyses, comparisons and systematization. Thus, during my work of the last two decades or so, these "Turkish" archival materials brought out and revived voices and traditions recorded in the middle of the past twentieth century, reflected in my publications in Bulgaria and abroad.

I carried out my subsequent research about the music heritage of Muslims through additional written and audio sources and bibliographic research, in personal meetings and conversations with tradition bearers, and through observing stage performances of the events at the multiplying regional and international folk festivals. But the archival documents that preserve older sounding oral practices took me further back in time.

The main material that I researched and analyzed is from the collection of the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies - BAS. Documented music is part of his collections. The collection of the field materials preserved in it has been done for more than a century. The collecting activity was carried out with different intensity, it was influenced by changes in the cultural and political situation and by the personal interests and ethics of the folklorists. In this oldest musical archive in our country, vocal and instrumental samples from numerous ethnic, religious and linguistic groups in Bulgaria are recorded, with the main predominant share being Bulgarian folklore samples. Some of the archival materials are marked as "Turkish", but this is not a separate collection, but documents that folklorists recorded during their fieldwork, closely outlining the state of traditions in one settlement. Therefore, hard work in the archive was necessary in order to find, analyze and systematize them.

The yellowed pages of archival documents, fragile gramophone records and tapes preserve the work of many Bulgarian folklorists, who left archival collections and research on the music of various communities in Bulgaria. Thanks to them, Turkish fieldwork materials can be heard today, which document a folklore tradition from the 19th century, preserved by their oldest bearers in the middle of the 20th century.

Chapter One. Media and media images of some traditional communities in Bulgaria

The idea of multiculturalism is not new, but in a globalizing world it is becoming more and more important. In connection with it, some features

of the modern era are outlined today, such as deterritorialization and large movements of masses of people associated with migration and emigration (Appadurai 2006; Palchev 2002). According to the research of Lozanka Peycheva and Ventsislav Dimov (Peycheva, Dimov 2000), culture in terms of value is becoming more and more fragmented, atomistic and individually sifted. In the Balkans, the fact of cultural interactions and coexistence is related to the historical development of the region over millennia. The role of multicultural dialogue was realized by the Bulgarians already in their Renaissance era. Thanks to this understanding, institutions were created in Bulgaria at the local, and later at the national level. They help to maintain the culture of various communities, for the most part defined as traditional. Their schools, cultural centers, newspapers, radio stations, archival collections, festivals, etc. were established in different historical periods. The role of the media in the preservation and development of traditions in these communities, as well as their visibility, is significant.

In this chapter, I outline the main directions in the support and coverage of this cultural diversity in Bulgaria at the national and local level through the media. I point out some print and electronic media as well as media images of communities that are created through information in the media.

The first thing that my observation focuses on is the general picture of the population in Bulgaria and community self-determination. Thus, the prerequisites that allow the emergence and development of the media on an ethnic or linguistic basis are outlined. The dynamics of migration in the region over the centuries is related to resettlement caused by various reasons. The formation of many and specific communities is the result of these processes.

Each community has historically created its own system of communication, which in the last nearly two centuries has been supported by the media (national and local) – newspapers, magazines, radio, television, the Internet, which are outlined in this part of the study with a special focus on some important media and media images related to the Turks in Bulgaria.

My research leads to some conclusions. Historical observations and analyzes prove the stable interest in and media self-expression of separate communities. Currently, this fact is also related to the EU's policy towards minorities and multiculturalism, which is generally not new for Bulgaria. The topic of ethnic communities and their media images are ambiguously presented in the Bulgarian media at the beginning of the 21st century. The ethnic profile of publications depends on media characteristics, purpose, region and context. Another conclusion is that the ethnic theme is permanently present in print and electronic media. It is often associated with politics. The most vivid and positive images lead to the cultural traditions of the communities, to the relationships in the contact regions and the interactions at this everyday level, which are based on the so-called "Bulgarian ethnic model" (Zhelyazkova 2001). This topic also leads to a growing interest in the documents preserved in archival collections, such as the collection in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies (BAS).

Chapter Two. Archival documents on music of traditional communities in Bulgaria

In this chapter I summarize those data for the archival documents in the Musical Folklore Archive at the Institute of Art Studies - BAS, which

present the cultural diversity of the main communities in Bulgaria through music. My goal is to show how the cultural plurality in Bulgaria is presented through the archival arrays in the oldest Bulgarian musical state archive fund. Therefore, I analyze both the type and the way in which the different groups of written and audio materials are documented. So far, my research is the first attempt to identify the available written and audio archival materials that document the cultural diversity in Bulgaria. An exception is the numerous studies of commercial records in the archival collection made by Ventsislav Dimov. The review here provides an insight into the context in which the so-called "Turkish" records from the Archive have been made.

In the documents of the National Council for Cooperation on Ethnic and Demographic Issues, the various communities in Bulgaria are divided into several main groups: religious (Christians, Muslims, Israelis); ethnic (Bulgarians, Turks, Gypsies/Roma, Armenians, Russians, Jews, Vlachs, Karakachans (Aromanians/Tsintsars/Kutsovlachs), Tatars, etc.); linguistic. The role of music is fundamental in the preservation of their traditions, and as an important part of the cultural heritage, it becomes an essential object for observation and analysis.

In the fund of the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies, I found that there are documented songs and instrumental melodies of the various ethnic, religious and linguistic groups in Bulgaria. Along with Bulgarian songs, instrumental melodies and customs from all musical folklore areas, in the period mostly between the 1950s and 1970s, recordings of vocal and instrumental performances of Vlachs, Gagauz, Greeks, Jews, Karakachans, Pomacs, Russians, Tatars, Turks, Gypsies/Roma were made. In this part of the study, archival documents that represent the listed communities are outlined and analyzed. Specifying the final number of documents representing the traditions of one or another community and the

quantitative relationships between them is, for now, a task that requires a special comprehensive study of archival documents.

Some exceptions are the songs and instrumental melodies labeled in the archive as "Turkish". The name is conditional for working systematization (not a precise scientific term) and when documents are indicated by it, quite different meanings are put in each specific case. In this way are noted respectively: the Turkish language of the songs; the ethnicity of the informants, self-identified as Turkish or identified as such by others; the so-called "Turkish sound", i.e. the specific manner of performance; sometimes these are also songs sung by Bulgarians to Turks on some occasion (for example, Christmas Blessing). During my work in the Archives (AIAS. I. MFA, BAS) I found about 600 Turkish archival items. These archival documents are the subject of special analyzes in the following parts of the study.

This initial part of my research is an attempt to outline the diversity of the musical tradition in Bulgaria, seen by our folklorists, documented by them and preserved in the fund of the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies. I did such a review to see the interest in the so-called Turkish recordings and their place in the oldest state music archive in our country.

After searching and analyzing documents in about 17,500 archival units from the Musical Folklore Archive (part of the Scientific Archive of the BAS), I came to the following conclusions. The main task and strategy of the collaborators in the musicological units of the BAS, often in accordance with state directives, was to preserve the Bulgarian folk music heritage for generations, and hundreds of thousands of musical folklore samples have been preserved. Along with Bulgarian folklore, song and instrumental traditions of other large communities in Bulgaria have been documented. This reflection through both written and audio recordings takes place with varying

intensity. It depends on the contexts and requirements of the time and on the personal preferences of the researchers. Examples from 11 of the communities in the archival materials used in this study were examined. The archival documents for analysis in this research have been made between 1912-1972.

Currently, they can be divided in two periods. The first covers the time from the beginning of the 20th century to the 1950s. During this period, the music of other ethnic communities in Bulgaria besides Bulgarian was partially and sporadically documented, because the priorities of the state institutions were related to the search and preservation of the national. At that time, the study of otherness, of foreign culture, was also not among the leading trends in European cultural policy. In the second period - from the 1950s to the 1970s, in addition to the national (Bulgarian) heritage, care was also taken to document the heritage of other communities in Bulgaria. The most fieldwork recordings of different communities were made in the 1950s and 1960s, when the main goal of state policy was the preservation of cultural diversity in Bulgaria. This collecting activity took place in the time before the fieldwork was redirected mainly to the organized regional and national meetings (sabori – assemblies, fairs) and to the periodically conducted reviews (festivals) of folk art. Based on the analysis of the researched documents from the archive fund, the conclusions I mentioned about openness to otherness and a desire to preserve cultural diversity in Bulgaria are also confirmed in researches on media music, made on numerous editions and archival materials by Ventsislav Dimov (Dimov 2018).

The researched examples from the Archive are documented according to the general standards valid for all archival materials. Among the samples used for analysis are inventories, notograms, verbal texts of songs, fieldwork notes, sound recordings, drawings. It can be seen from them that

the main interest of the folklorists is the rural local folk tradition. Along with Bulgarian folklore from the music-folklore regions in Bulgaria and the Bulgarian diasporas outside the Bulgarian state borders, music of other communities has also been preserved. Music from the calendar-ritual cycle and family rituals is documented, as well as songs related to work or entertainment. Along with the village songs, urban songs are also fragmentarily represented - through preserved documents about the musical culture of the Jews in Bulgaria for example. This mosaic of archival musical samples makes it possible to visualize various music phenomena functioning in the context of the symbolic semantic oppositions rural–urban, authentic–author’s, sacred–secular. The particular and specific is the result of a characteristic labor activity, way of life, religious rites, while the general is due to a common cultural space, interactions and cultural influences, common patterns of behavior in a given smaller area or, for example, on the large-scale of the Balkan Peninsula, caused and stimulated by various migration processes. In recent decades (on the border between the second and third millennium), the new economic and political situation in Europe and the Balkans has once again put the issue of cultural diversity, its traditions and perspectives on the agenda. This period can be defined as another one, in the interest in the cultural heritage of various communities inhabiting Bulgaria and its documentation. Therefore, the study of archival funds is an important basis for analyses, comparisons and retrospectives, showing the sustainability and transformations that took place in the musical folk traditions in the period from the late 19th to the beginning of the 21st century.

Chapter Three. Recordings of "Turkish" music in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies

As I already stated, several hundred thousand archival items are cataloged in the Musical Archives of the Institute of Art Studies. Among them, together with records of Bulgarian folklore, materials of other communities living in Bulgaria are also recorded there. Some of them are marked as "Turkish".

In the process of research, questions arise: What are these Turkish records? What defines them as Turkish – the Turkish language in which the lyrics are sung, the informants defining themselves as Turkish or others defining them as such, the functionality associated with Islamic musical practices, or something else? To what extent do they fit into the general context and peculiarities of the respective music-folklore area or local tradition? These recordings raise a fundamental question about the common musical heritage of the Balkans, about its common characteristics and distinctive features.

It is still not possible to determine exactly what their quantity and quality are. Finding and attributing them requires a lot of time and patience, and is accompanied by certain difficulties. Some of these difficulties occur because of the basic principle on which the archive catalog is built. It is structured according to the name of the town or village (location, settlement) where the musical materials were recorded. Individual and institutional interests in documenting a very wide range of cultural-musical facts involving Turkish songs are associated with increasing attention to this activity, with specific policies, strategies and tasks. Their manifestations, twists and turns and even opposing processes acting in parallel are analyzed

in detail, for example, in relation to the music of different communities – Gypsies/Roma, Turks, etc., by musicologists Ventsislav Dimov (Dimov 2019: 125–247) and Rumiana Margaritova (Margaritova 2018). The documentation of musical practices belonging to various communities has been dictated both by the institutional tasks set and by the personal initiative, by the breadth of interests of the collaborators in the Institute of Music established in 1948 and in the institutions that succeeded it (such as the Institute of Art Studies).

In the 1950s, the main goal of the staff of this institute was the comprehensive study of folk culture in our country. It was declared in the collections of materials from the complex scientific expeditions in the Rhodopes - 1953, Dobruja - 1954, Strandja - 1955, Western Bulgaria - 1957 and 1958. Together with the musicians, specialists from many other fields of knowledge participated in them: historians, ethnographers, philologists, architects, art critics, etc. Their goal was to study the separate ethnographic areas of Bulgaria from the point of view of various sciences and to reflect their multifarious culture.

After the inquiries made in the inventory book, in the settlement catalog and in the phonothèque of the Archives (MFA) of the Institute of Art Studies, it was found that there are 548 Turkish songs and instrumental melodies marked in it under different forms of documentation. This number was obtained after researching the fieldwork documentation of the following folklorists in the order of their records over the years: Ivan Kyulev, priest Pavel Atanasov, Raina Katsarova, Nikolai Kaufman, Todor Todorov, Elena Stoin, Petar Lyondev, Mihail Bukureshtliev, Todor Djidjev.

Their fieldwork was mainly carried out in the 1950s and 1960s and was done during business trips and expeditions or at gatherings. I researched this musical material according to the type of documentation. I analyzed and

systematized the inventories, notograms, song lyrics, fieldwork notes, and audio recordings.

Special attention in my research is paid to the audio recordings, which are about two-thirds of the described materials. The signature of a smaller number of these recordings indicates that they were recorded on gramophone records – 75 units, and the year of their documentation is 1953. The earliest tapes from the phonographic archive of the Institute of Art Studies are dated 1954 – the period indicating a change of recording equipment. I found 260 tape recordings in the researched Musical Folklore Archive. The folklore material was recorded either in the place where it functions, or during assemblies (sabori – fairs, festivals) and even outside Bulgaria. Audio recordings currently in use are on tapes. Most often, one verse of a song and an instrumental melody until its repetition are recorded on them, and the entire text of the song is additionally written on sheets or in notebooks. Some of the documented performances are accompanied by fieldwork notes, which can help to some extent to restore the context in which the music was performed.

Materials from several folklore areas have been collected. Most documents are from Northeastern Bulgaria and Dobruja. There are also recordings from Central Northern Bulgaria made by Raina Katsarova in Nikopol. A large amount of the materials studied here were collected from the place of their functioning.

The most diverse folk music collection of Turkish songs representing a region was collected by Petar Lyondev. He observed and documented a sabor (festival) of Turkish Folk Art from Ludogorie (Razgrad region). The event was organized on October 1 and 2, 1966 in the village of Brestovene. A result of his collecting activity, today we have written and sound

documents representing quite a wide range of musical practices from one region.

Another large part of the collected Turkish materials is from the Rhodopes. The earliest audio recordings listed here are those made by Nikolai Kaufman in 1953. The folklorist recorded them during fieldwork in the village of Nova Mahala, Peshtersko. The records are on gramophone records, which is why today only 73 texts can be used in the folklorist's fieldwork notebook and on separate sheets. Nikolai Kaufman notated eight more Turkish songs from "Kardzhali, recorded in Batak by Turkish vacationers in the summer of 1952" as noted in the fieldwork notes.

The informants, performers of Turkish songs, were of different ages. The age range is from teenagers to people in their nineties. Based on this information, it can be reasonably assumed that there are both song traditions from the 19th century and modern new samples preserved among the materials. In the process of research, this assumption was confirmed.

Among the singers there are also clergymen. These are priest Pavel Atanasov from the village of Paskalevo, Dobrichko, and Hodja Yakub Yusman Sheyhov from the village of Nova Mahala, Peshtersko. Judging by the names of the other informants from Nova Mahala, this may be an example of family preservation and re-transmission of folklore tradition. The fact that the Orthodox priest mentioned here was interested in Turkish songs, sang them and made every effort to preserve them deserves special attention.

For the time being, we can only judge the music of the first documented Turkish songs and instrumental melodies by the quantity and content of the notated samples. They were made by Nicholai Kaufman. Turkish songs and instrumental melodies notated on sheets show certain regularities of melody and metre-and-rhythm, which I present in systematized illustrative material through modal and metre-and-rhythm

characteristics. Thus, I come to the conclusion that in the recorded Turkish melodies there are predominant modes characteristic of other songs from the respective music-folklore areas.

The present description and presentation of Turkish records from the Archive of the Institute of Art Studies - BAS aims to define the parameters of the research subject – so-called Turkish records. In this case, it is important to note the presence not only of Bulgarian, but also of another, marked as "Turkish" documentary material in the archival fund. The breadth of research interests of our folklorists, their broad-mindedness and ethics, their professionalism and desire to collect as much and diverse music as possible must be emphasized. After analyzing the samples studied here, this allowed to establish unity in the main parameters of the musical language of both Turkish and Bulgarian songs.

Chapter Four. Recordings of Turkish musical materials from the 1950s in the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies

In the Musical Folklore Archive of IAS, the recordings marked as Turkish and the first best preserved of them are from 1953, 1958 and 1960. In this study, a first attempt to review and analyze this array of the general sound fund of the archive is made. I analyze these recordings in several groups (description – recording of the song title; recording of the verbal text; notograms; musical deciphering; audio recording). They have been documented by various folklorists and are mainly from Northeastern Bulgaria, Central Northern Bulgaria and the Rhodope Mountains.

Based on the data from the available fieldwork notes of the folklorists, I try to reconstruct the context in which they functioned. Such an approach makes it possible to piece together the mosaic of musical folklore and its more complete picture of half a century ago.

The researched audio recordings from the 1950s were made during fieldwork in the settlement and the environment in which they function. This fact is particularly important because those recorded in the 1960s were mainly documented during assemblies and other organized festive events. The new generations of folklorists continue the recording practice established by Ivan Kyulev (1934) and priest Pavel Atanasov (1952–1953), of which only inventories and texts have been preserved. Their followers are Raina Katsarova, Nikolai Kaufman and Todor Todorov. The last of the mentioned researchers recorded 3 Turkish songs during a fieldwork in the village of Balgarevo, Balchishko, and from the town of Kavarna in December 1960 as part of a Gagauz collection. I stated in my text that the decipherings of Pavel Atanasov's songs were made by Nikolai Kaufman. It is Pavel Atanasov and his archival materials – inventories and song lyrics – that are analyzed in this part of the study.

After consulting the Archives, I found that the earliest sound Turkish recordings were made on gramophone records in February 1953 by Raina Katsarova in the village of Valkosel, Gocedelchevsko. In June of the same year, Nikolai Kaufman recorded songs in the village of Nova Mahala, Peshtersko. He did it together with Elena Ognyanova, who recorded the text. In December 1953, he continued this activity in Pleven. These sound materials were on gramophone records, but due to technical difficulties they have not been examined in this study. Therefore, the earliest that can be heard now are the ones preserved on tapes. Thanks to the recorded sound samples, not only the structure of the recorded songs, but also other musical

characteristics can be established. This opportunity gives a chance to get information also about the manner of singing, timbre characteristics, ornamentation, tempo, etc.

Raina Katsarova is the first Bulgarian folklorist whose Turkish tape recordings can be heard today. She is among the notable Bulgarian folklorists and has outstanding merits for the development of ethnomusicology in many different directions as a scientist, fieldwork researcher and socially engaged person. Archival materials from her, which were recorded in the period 1928–1969, have been preserved in the researched Musical Folklore Archive (Popova 2001: 110).

Raina Katsarova has researched the traditional culture of various communities and peoples in the Balkans, examining them in the context of the region and establishing the presence of a common song style in the urban culture. An important part of her many activities is the fieldwork in some Turkish communities in Bulgaria.

On January 8, 1958, Raina Katsarova visited the town of Nikopol. There she makes inventories and audio recordings of songs. The fact that along with this recording activity Raina Katsarova also keeps very detailed fieldwork notes is impressive. She tells about the place, presents the actions of the participants, even draws sketches of the premises and their arrangement. Thus, the written together with the sounding documents from this expedition of hers give a chance for a dense cultural reading of what was heard and experienced by the ethnomusicologist. It is possible to reconstruct, for example, sound images: about 20 singing hanamas in a narrow, cold room in Tifirich village, or a Turkish wedding in Nikopol from 1958, or singers from Muradiye village. As a result of these fieldwork records, which I analyze in this part of the study, a traditional and new repertoire has been preserved to the present day; different manners of singing; information about

the atmosphere, about the context of the performances and performers; about the attitude of the performers to the songs they sing; for the age characteristics and skills of the singers and musicians.

Another folklorist with a great contribution to the documentation of Turkish songs from Bulgaria is Nikolai Kaufman. He developed in detail many of the studies started by Raina Katsarova. His versatility and exceptional ability to work lead him to documenting and researching the traditions of Muslims and Turks in Bulgaria. The sound recordings made by Nikolai Kaufmann in October 1958 are the other group of preserved sound evidence from the late 1950s. They are from the village of Okorsh, Dulovsko and from the village (now town) Dulovo, Silistrensko. After listening to them, and also to the slightly later ones preserved from 1960, recorded during an expedition in the Rhodopes, specific musical issues were established and shaped.

On the one hand, some of the mentioned sound recordings document an Islamic religious customs and rituality. These are patterns related, for example, to Bayiram and other religious practices. Among the songs collected from Dulovo, religious songs were also recorded, which were from the repertoire of the Kazalbashi (Aliani – Alevi). Nefes, which is "sung on Kazalbash Bayram" and ilahi "for the prophet Ali", are performed, specific part of the repertoire of the Aliani in Northeastern Bulgaria.

On the other hand, when listening to mid-twentieth century Turkish recordings from the Rhodopes, for example, associations arise. These associations are with specific modes and melody patterns very familiar to the characteristics of folk music in the Rhodopes in general. Next to the name of such songs, you can see notes that explain "an old local" or "heard by old people" song – examples from the village of Grohotna. Questions arise about both the differences and the similarities of the music performed by a

population with different religious and cultural characteristics but living in the same region. Questions that Raina Katsarova, Nikolai Kaufman and researchers of next generations have asked themselves and searched for answers.

Turkish sound recordings from the late 1950s provide valuable material for completing the cultural-musical mosaic in Bulgaria from that time, and also for the Balkan region. Their collection was part of a state policy. Collecting and scientific activity were supported by state institutions, which was considered an "important socio-political goal". Folklorists were given broad powers and support from all authorities to carry out scientific tasks.

The researchers have been able to document in texts and sounds songs and customs created in different historical times – defined by the singers as old and modern. Samples from the local practice and those that have been imported are fixed - for example, in the repertoire of the Tatar woman Fatma Ademova, documented by Raina Katsarova in Nikopol. Author's songs created and sung by the folk singers are also recorded. As a less studied section of the archives, the records of Islamic religious patterns are particularly valuable.

Chapter Five. Archival Turkish music recordings of the 1960s

In the 1960s in Bulgaria, the state institutions began to regularly organize sabori (assemblies. fests), singing and instrumental competitions, reviews and festivals. This process of extensive documentation of the still living musical folklore is part of a state strategy developed by the Bulgarian

Academy of Sciences back in the 1950s. The growing number of folk music and dance ensembles, the expansion of amateurs movement, the need for folk music recordings for the media, and other reasons are prerequisites for a much wider demand for talented folk singers, musicians, and dancers. Sabori/Assemblies and other organized events further stimulate the work of documenting and searching for older folklore samples and their bearers. The main tasks of the music experts during their work were formulated in accordance with this context.

Most of the Turkish archival sound materials were collected during saviors/assemblies: Kardzhali 1961 by Nikolai Kaufman; Pirdopsko 1963 by Elena Stoin; Silistra 1965 by Mihail Bukureshtliev; Razgradsko 1966 by Petar Lyondev. Other materials were collected during fieldwork expeditions: in the Rhodopes in 1960; in the area of Novi Pazar in 1966; and even in the Moldavian SSR (Soviet Socialist Republic) in 1968 (recorded by Nikolai Kaufman). The remaining documented materials are the result of individual fieldwork trips by Nikolai Kaufman (1960), Todor Todorov (1960 – as part of a collection of Gagauz songs), Petar Lyondev (1964, 1966, 1967, 1969) and Todor Djidjev (1967).

In the 1960s, the most numerous Turkish records from a large area in Northeastern Bulgaria – Razgradsko, were made by Petar Lyondev in 1966. They document musical practice as it has sounded half a century ago, but often formatted for the stage – shortened, modified, sometimes modernized. These records show very diverse performances of songs, among them some related to various custom and ritual practices – a Turkish wedding, youth initiation (for example, the Sayajalar carnival games), as well as others related to Islamic religious practices.

At the above-mentioned Brestovene sabor/assembly (Assembly of the Folk Art of the Turkish population from Ludogorieto) on three stages are

presented: folk customs (first and second stage) and individual performers singers and instrumentalists (third stage). The festival program presents the organization of the event by stages, time, settlements of the participants (cities/villages) with the names of the artists from them and the titles of their songs. Audio recordings were made.

The strategy of the time has required to be shown the traditionally preserved folklore of the region (defined as authentic) and to be invited some of the oldest bearers of the tradition (Kaufman, Peycheva 2004). Performers from Razgrad region participate in this festival. After listening to the recordings, I found out that guests from Rusensko and Targovishtko were also invited. Solo songs, songs with accompaniment and instrumental tunes were recorded, but the latter are not much in the program.

Various customs were presented during the Sabor/Assembly in Brestovene. Family ritual practices were widely shown in the program. Performers have played different parts of a wedding and I systematize separate segments shown during the festival in my research.

Another traditional practice, for which we are informed that it was presented at the festival in Brestovene, is sedyanka (working bee gathering) – "oda muhabeti/oda mohabeti". Also shown is a sayajalar with the explanation "autumn game" – an autumn custom performed by masked bachelors after the harvest, but without a fixed calendar date for its performance. Its purpose is to ensure well-being and fertility for the community.

A very interesting example of the sabor/assembly program is "tepsi chevermek – rotating a tray" (the villages of Yonkovo village and Bojurovo) – a practice that can be seen among Albanians, and now at Karakachan festivals. At the meeting in Brestovene, "gyuresh – wrestling" from the village of Duran was shown. Also, "koshma – jumping game" (the village of

Sishmanovo), "ashak oyunu – walnut shell game" (the village of Delchevo), "nashan chakarmak – fortune telling" (the village of Nozharovo) are included.

The records documenting the rituals of Kazalbashi and phenomena typical for Muslims in this part of Bulgaria are impressive. They are represented by groups from the villages of Sevar, Bisertsi and Ostrovo. The fact that during the first complex expedition to Dobruja in 1954, Ivan Kachulev paid special attention to the Kazalbash village of Sevar deserves attention.

The Kazalbashi games (characteristic of the region) are also presented. They were performed by residents of the villages of Ostrovo (kirish arasa) and Bisertsi (sema oyunu). It is worth noting the listed repeated performance of hadrez, included in the program of groups from several villages – Bisertsi Sevar, Yasenovets and Todorovo.

The analysis of the music recorded during the festival gives a panoramic view of the types of music making in Ludogorie. The sound recordings document some characteristics of the performed music, and testify to its modernization and hybridity. Most of them are songs without accompaniment. The accompaniment is often with saz or saz and tarabuka. Other types of traditional (zili masha and daire/daira, drum) and modernized accompaniment (accordion, clarinet) are commented on.

The archival materials from the sabor/festival in Razgrad confirm another trend in the modernization and hybridization of traditional folklore. It is related to performance in groups. The opening of the assembly begins with the performance of "a collective ensemble composed of the ensembles from the villages of Sevar, Bisertsi and the city of Razgrad" – this is written in the handwritten notes of Petar Lyondev. The stated fact documents the change and expansion of the performing lineups with a much larger number of singers.

My research of archival Turkish records from the 1960s confirms features already partially registered in general studies of the region and of folk instruments. These characteristics stem from various factors: the mixed population in the region; the presence of specific musical-ritual forms of the Kazalbashi; the instruments used, related to their functionality; modernization; the influence of the media. Based on the archival recordings, it can be concluded that there is a hybridity of a different type. It reflects the dialogue and interactions between different communities. As a result of these processes, a mixture of traditional and modern, rural and urban, Bulgarian and Turkish, Bulgarian and European is obtained. New performers ensembles and new instruments are accepted and the repertoire is expanded in the musical practice. Common characteristics are confirmed in the songs performed by representatives of different communities, both for women and men, but judging by the available sound recordings, they are most visible in women's singing. The creation and preservation of Turkish archival records in the researched period is the result of a cultural policy to preserve cultural diversity in Bulgaria, openness to musical plurality and tolerance despite periodic changes in the political processes.

Chapter Six. Traditional practices of Muslims in Bulgaria and their music

In this part of the research, archival materials from the Musical Folklore Archive at the IAS, related to the ritual practices and rites of the Muslims in Bulgaria, generally defined as "Turkish", are analyzed. Currently, the globalizing world, modernized traditions and various other external influences present cultural heritage in a new way. For this reason, it is very

important to examine the materials documenting these practices in the past, to outline the parameters of continuity and possible differences.

It has already been mentioned that most of the researched archival units with records from the 1960s were documented during assemblies/festivals. The folklorists who have recorded these materials are some of the most notable Bulgarian scholars in the field of traditional music: Raina Katsarova, Elena Stoin, Nikolai Kaufman, Petar Lyondev.

The materials related to the practices inherent in the Muslim communities have been recorded in several areas of Bulgaria. They are from different settlements, mainly in Northeastern Bulgaria and Dobruja, and also from the Rhodope Mountains. The documents examine ritual patterns of different Muslim communities. They can be distinguished according to confession - representatives of orthodox (Sunni) and heterodox groups (Shia, Aliani/Aliyani/Alevi, Kazalbashi). Here I reflect the designations in the folklorists' notes with the terms Aliyani/Aliani, kazalbashi used by them. According to their linguistic features and identity, they can be defined as belonging to Bulgarian-Mohammedans¹ and Turks.

The functionality of the music samples is important. In my research, I analyse over 100 written and recorded archival materials, reflecting specific music related to Islamic rituals and customs. According to their function and depending on their purpose, they can be systematized in several groups, which I determine based on the fieldwork notes.

Among the analyzed materials, the music related to the religious tradition in the mosque stands out. It is part of the ritual practice of orthodox Muslims. Such is the recording of "ezan – call to prayer – invitation from the

---

¹ In the archival materials, the well-established lexemes Pomaks, Bulgarian-Mohammedans are reflected.

mosque to prayer", according to Nikolai Kaufman's fieldwork notes to a sound recording from 1958 in the village of Korovo, Velingrad region (the Rhodopes). The preserved document illustrates a rather simplified type of call to prayer. It documents a tradition from the beginning of the 20th century, since the informant was 68 years old at the time of the recording. As a structure, it recalls ritual musical structures from other folk traditions with their brevity and repetition.

In the archival materials are documented ritual practices of the heterodox Muslims in Bulgaria, who in the period of recorded documents called themselves Aliani (Aliyani) or Kazalbashi. Modern scientific research explains and specifies differences in the local groups of the Aliani and their affiliation with different brotherhoods that adopted mystical Islamic teachings (Gramatikova 2011). In the archival materials, this is not noted and will not be the subject of comments.

In the records collected by Petar Lyondev from the Assembly of the Folk Art of the Turkish population from Ludogorieto, October 1-2, 1966, Brestovene village, Razgradsko, "Kazalbash rites" from the village of Ostrovo and the village of Bisertsi are noted. Participant from Sevar, has performed "Konuk nefesi – Kazalbash chant for a guest" at the same assembly accompanied by saz/baalama. From the repertoire of the Kazalbashi, their religious "songs" – nefes and ilahi – are also documented. Nikolai Kaufman recorded them in October 1958 in the village of Dulovo, Silistrensko. A recording of ilahi has been preserved – with an explanation in the fieldwork notes "about Ali the prophet" from the village of Yordanovo, Silistrensko. Ilahi, categorized as a literary genre that is sung, is also defined as hymn.

The specificity of Muslim musical practices is mainly related to the ritual calendar. Archival music samples related to calendar rites during religious holidays stand out. They are performed during Bayram

accompanied by a drum (tapan). Another group of sound recordings is marked as "Bayram dance", "Bayram songs" and "Bayram play" recorded by Nikolai Kaufman as part of the "Rhodope Expedition", organized in 1960 by the Institute of Music. The vocal-instrumental performance with the function "on Bayram – on game" from Zlatograd, recorded in 1957, deserves attention. In it, the performer accompanied himself with a bagpipe (kaba gaida). The type of melody, the Bulgarian dialect in which the text is sung and the accompaniment are typical of the musical folklore of the Rhodopes. From the examined documents, the musical performances related to the Hadrelez celebration (in the villages of Bisertsi, Sevar, Yasenovets, Todorovo and Duran), mentioned as Derlez by Elena Stoin in the village of Yablanovo in 1966, can also be pointed out.

The analyzed archival documents may serve for a partial reconstruction of the religious and musical ritual tradition of the Muslims in Bulgaria in the 1950s and 1960s. At the same time, they represent its continuity, as some of their bearers were born at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. Based on the materials used, I systematize different types of ritual practices of the Muslim communities in Bulgaria. In this study, two groups of them are outlined. In the first, music is part of the religious ritual in the mosque or during the rites of the Allians. They use different genres – call to prayer (for orthodox Muslims) or nefes, ilahi (for heterodox Muslims). In the second group, the musical samples are part of the calendar ritual cycle. They are related to Bayram (Bayram dance, Bayram game, Bayram song, Ramazan maane), Hadrelez (Gergyovden/George's Day gathering, merry-go-rounds and jumping without a chakarmak – fortune-telling), Sayadjalar. The musical topography of the spread of Muslim practices is also presented, which allows comparisons with peculiarities of the common regional musical language. In this context, it is not surprising to

use characteristic two-part singing to perform a Bayram song from the village of Rakitovo, Velingradsko, or to sing "on Bayram" with the accompaniment of a bagpipe (kaba gaida), characteristic of the Rhodope Mountains. The musical instruments used in the researched internal community practices are also outlined. It's basically a saz and a drum (tapan). Apart from them, Petar Lyondev writes in his fieldwork notes another instrumental accompaniment to songs from the village of Dyankovo, played by "a total of 8 people – 4 daires, 2 zili mashas and 2 tarabukas". The presented conclusions outline a more general question – how certain smaller cultural-religious communities exist for centuries within larger ones or in proximity and contact with other small ones, and what are the results of their interactions.

Chapter Seven. Music in Northeastern Bulgaria in the 1950s and 1960s - on some general features

Before and during the considered period (1950s and 1960s), Northeastern Bulgaria was one of the music-folklore regions that are actively researched in Bulgarian folklore studies. Various factors influence the culture of this region. Among them are the periodic demographic changes – resettlement and emigration of compact masses of the population. Thus, in the 20th century, alongside the majority of the population, consisting of Christian Bulgarians (locals and migrants from other parts of Bulgaria and outside Bulgaria), Turks, Vlachs, Gypsies/Roma, etc., lived there. It can be assumed that there were interactions between different cultural traditions that influenced the appearance of the musical characteristics common to the region.

The musical documents from Northeastern Bulgaria from the 1950s and 1960s in the Musical Folklore Archive of BAS preserve musical materials representing the multi-layered folklore culture of Bulgaria. In this period, folklorists recorded music from hundreds of settlements, some of which were documented in different years and by different researchers. Due to the specificity of the region, characterized by numerous migrations of different population groups, specialists document both Bulgarian local and imported samples, as well as Turkish materials, without separating them into separate collections. It is known that in the traditional culture each settlement has its own specifics, and on this basis general specifics of the regions are outlined. Northeastern Bulgaria is one of the regions. Other questions arise. Are there common features for the different communities inhabiting this music-folklore region? What is common or different?

Basic material for the search for an answer and comparison is provided, on the one hand, mainly by the archival documents from the above mentioned Assembly of the Folk Art of the Turkish population from Ludogorieto. It is the most comprehensively documented in the Archive of the IAS – BAS. On the other hand, I use for analysis Bulgarian samples published in the two folklore volumes "Folk Songs from Northeastern Bulgaria" (Katsarova, Kachulev, Stoin 1962; Kachulev 1973), as well as other archival materials from settlements where the studied Turkish records are documented. One of the goals of the analysis is to make comparisons between the analyzed parameters of the "Turkish" samples and those typical for the entire region of Northeastern Bulgaria. In this way, it can be found out if there are common musical folk characteristics of the different communities in the region.

I obtain certain results after analyses and comparisons made on a basis of different indicators. The studied parameters are: who sings and plays

(gender, age, profession), how performers sing and play (solo – group, unison – multi-part), accompaniment when singing (what kind, in which cases it is used), instruments (types of instruments and ensembles), theme of the songs, functionality, mode and melody (mode, sound range, ornamentation), metre-and-rhythm.

I can summarize that most of the main analyzed parameters of the examples mentioned here are the same. The differences are probably related to the different religion of the two communities – Christianity and Islam (orthodox and heterodox). They are reflected on the music for the main religious holidays such as functionality, text, instrumentation. Sometimes there are differences in the way sound is produced, mainly in male singing and the ornamentation. At the same time, similar musical structural parameters are used in both Bulgarian and Turkish songs in the researched musical folklore area in a period when regional musical characteristics are still alive. Thus, the conclusions are on a certain range of materials and it will probably be expanded on more documents and analysis in the future studies.

Historically, the Balkans were shaped as a mosaic of different communities. It is particularly diverse in border regions, in places of repeated resettlement and in those that are periodically included in the borders of one and then a neighboring country. These historical-demographic changes affect the culture of separate regions. Therefore, a very broad comparative work with different sources is needed, as well as joint efforts for parallel research of the same issue by specialists in different fields of science and from different countries within larger cultural areas.

Conclusion

In the conclusion, I summarize important findings about the characteristics of the archival documents (written and audio) studied for the first time. As a result of my work with the archival documents, I found that the recordings labeled as "Turkish" (marked with this label) were an attempt by the folklorists themselves to be included in a "working" systematization to indicate different types of recorded music. This is a generic term that refers to various recorded musical artifacts. They are mainly related to the use of Turkish language used in song lyrics, but not always. Sometimes there is a song text in Bulgarian, Tatar, or perhaps Gagauz over melodies taken to be Turkish, with modes, intonation, and ornamentation attributed to Turkish music. Similar means of expression are peculiarity of a much wider region, but maybe they reach the Balkans through music in the multicultural Ottoman Empire. The studied samples are mostly performed by Muslims – mainly songs and a small number of instrumental melodies.

My research of sounding archival documents presenting Muslim performances and mainly the traditions of Turkish communities in Bulgaria is the first one. I have worked with fieldwork recordings on tapes. Most of the studied documents are from the 1950s and 1960s. Before this period, in the Bulgarian context, as well as in European and world science, the interest was mainly on own traditions. In the second half of the 20th century, tendencies to study and document foreign culture are being established. A similar interest in Bulgaria is also related to the ideas of internationalism, equality and brotherhood between peoples, as well as with the aim of documenting the diversity of preserved traditions.

The folklorists who have collected the researched archival materials were mainly employees of the then Institute of Music – BAS. In some cases, there were persons outside the institution, with a vision for the common valuable heritage, such as priest Pavel Atanasov, who want to preserve old traditional music before it disappears under the influence of widespread modernization. Among the folklorists who document music marked by them with the label "Turkish" are Ivan Kyulev, Raina Katarova, Pavel Atanasov, Nikolai Kaufman, Ivan Kachulev, Petar Lyondev, Todor Todorov, Mihail Bukureshtliev, Todor Djidjev. Most of them have recorded documents presenting musical material of other communities as well. The informants from whom the music were recorded were women and men aged from 16 to 93 years old. These singers and instrumentalists with different life and musical experience transmit old music patterns and also help to establish new ones modernized in means, instrumental accompaniment and form. Some of the performers also perform original author's songs.

The older records were made in fieldwork in one place during an individual research trip or within the framework of a scientific expedition. They have been made predominantly in the 1950s. Later, when the amateur art festival movement have been founded and developed, they have been documented during festivals (sabori), art meetings, etc. – this is a common practice for collecting the rest of the archival records since the 1960s. Thus, in the current stage of research, two periods of collecting music of other communities along with Bulgarian are considered. The first one is from the beginning of the 20th century to the 1950s and the second – from the 1950s to the 1970s. Then, the heritage of other communities in Bulgaria were recorded together with the national (Bulgarian) traditional music. The most "Turkish" documents were recorded in Northeastern Bulgaria and Dobruja.

There are also records from Central Northern Bulgaria and the Rhodope Mountains.

In the researched materials, songs and customs created in different historical times are documented in writing and sound. They are defined by singers as old and modern. Among them are music for ritual practices, songs mainly from rural traditions and some samples from urban traditions, musical artifacts related to sacred and everyday cultures.

Musical instruments played both as a solo performance and as an accompaniment for singing in Muslim sacred practices are documented. These are predominantly saz and tapan (drum), and in some cases other percussion instruments (daire, zili masha, tarabata). Music is also played on instruments, typical for a region, used by other communities – bagpipe (when singing "Bayram" with the accompaniment of the kaba gayda), violin (sounding like a bow lute – gadulka), a pair of flutes – kavals (used for playing in unison).

Analysis and systematization of musical means in Turkish songs and instrumental melodies recorded in music notation show that most of the analyzed mode-melodic and metre-and-rhythmic peculiarities of the samples are the same and common to the respective musical-folklore area. Similar structures of the musical elements are used in both Bulgarian and Turkish songs in the studied musical-folklore areas. Common characteristics are outlined in comparisons with features of a regional musical language and associations with typical regional modes and melodic patterns. In this context, a specific two-part singing from Velingrad can be pointed out when singing a Bayram song. Fieldwork notes about such songs may note that it is an "old local" song or "heard by old people".

The peculiarities in the music of Muslims most often are related to their sacred practices, which reflect on the text, musical instruments and

functionality. In this study I outline and analyze some of them in religious practices in the mosque and related to the rites of Aliyani/Alevi, Kazalbashi. I indicate documented genres – ezan (call to prayer) among orthodox Muslims, as well as nefes, ilahi among heterodox Muslims. I also systematize and analyze music of the calendar ritual cycle. They are part of the celebration of Bayram (presented with a Bayram dance/Bayram horo, Bayram game, Bayram song, Ramazan maane), Hadrelez (documented with a "George's Day gathering", merry-go-rounds and jumping without nashan chakarmak – fortune-telling), Sayajalar. In sound recordings, the peculiarities are sometimes in the way of sound creation, mainly in male singing and the ornamentation of the melody (in sacred music).

The study of archival records shows hybridity in some of them, which reflects the dialogue between separate communities and external influences. There is a mix of old/traditional and modern, rural and urban, Bulgarian and Turkish, Bulgarian and European. The result of such mixtures are new performers ensembles, instruments and repertoire. Common characteristics are observed in the songs of representatives of different communities, both in women and in men performances, but they are more often in the female singing.

The recording and safeguarding of the Turkish archival records is the result of a certain cultural policy with the aim of preserving the cultural diversity in Bulgaria and above all the broad outlook and ethics of the researchers. An open mind towards musical multiplicity and tolerance to others on the part of the researchers is registered despite periodically imposed institutional changes in political processes, which sometimes oscillate between extremes. Examples of the unifying role of music are outlined, which has been repeatedly presented by previous researchers such as Raina Katzarova. The conclusions drawn also point out other questions: about the

common cultural space in which different cultural and religious communities live, have contacts and interactions; the specific reflections of their common living spaces on the sounding music. Other possible point of observation and analysis are the historical transformations of majority into minority and reverse processes reflected in sounding music practices.

In this study, I presented some of the answers to: what can be read in archival records of the labeled as Turkish music and what musical images they evoke. My conclusions are based on a certain fund of material, and it is likely to be enriched, and, accordingly, the conclusions obtained. Through the analyzed documents, I tried to carry out a partial reconstruction of the living religious and musical ritual tradition of Muslims in Bulgaria in the middle of the 20th century and its continuity, since some of its bearers preserve traditions from the 19th and the early 20th centuries. The preserved archival Turkish records are a rich basis for further studies both for the researched issue and for other comparative studies.

References in the abstract

Ападурай 2006: Ападурай, Арджун. *Свободната модерност. Културни измерения на глобализацията*. София: ЛИК, 2006.

Граматицова 2011: Граматицова, Невена. *Неортодоксалният ислям в българските земи. Минало и съвременност*. София: Гутенберг, 2011.

Димов 2018: Димов, Венцислав. *Медийна музика. Звукозаписана и медийно (ре)продуцирана музика от България*: Дисертация за придобиване на научна степен *Доктор на науките*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2018.

Димов 2019: Димов, Венцислав. *Музиката за народа на медийния фронт (меката власт на народната и популярната музика в социалистическа България)*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2019.

Кауфман, Пейчева 2004: Кауфман, Димитрина, Лозанка Пейчева. *Традиционно песне и свирене*. – В:

- <http://www.treasures.eubcc/main.php?act=html&file=analiz.html> (12.08.2006);
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BB2zf9Bg3qoJ:treasuresbulgaria.com/html/bg/files/Muzika.rtf&cd=1&hl=bg&ct=clnk&gl=bg/> (20.07.2022).
- Кацарова, Качулев, Стоин 1962:** Кацарова, Райна, Иван Качулев и Елена Стоин (състав.). *Народни песни от Североизточна България*. Т. I. София: Издателство на БАН, 1962.
- Качулев 1973:** Качулев, Иван (състав.). *Народни песни от Североизточна България*. Т. II. София: Издателство на БАН, 1973.
- Маргаритова 2018:** Маргаритова, Румяна. Турската музика в българското радио. – В: *Национална конференция „Радио: памет и съвременност“*. София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2018. *ПроАктивно ФЖМК*, 3 декември 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=f1OWy6OsMJM> (02.06.2022).
- Попова 2001:** Попова, Маргарита. Райна Кацарова и нейният архивен фонд през погледа на специалиста. – В: *Българско музикознание*, 2001, № 4, с. 110–127.
- Palchev 2002:** Palchev. Ivan. *Ahmed Dogan and the Bulgarian Ethnic Model*. Sofia: Bulgarian bestseller, 2002.
- Zhelyazkova 2001:** Zhelyazkova, Antonina. The Bulgarian Ethnic Model. – In: *East European Constitutional Review, fall 2001*. – In: www.law.nyu.edu/eecr/vol10num4/focus/zhelyazkova.html (21.04.2008).

Contributions of the dissertation

This study is the first attempt to outline, review, analyze and systematize archival materials from the Musical Folklore Archive of the Institute of Art Studies (the oldest musical archive in Bulgaria), tentatively labeled as "Turkish". They are not separated from the general written and sound fund of the archive, there is no separate fund with this name, but they are scattered in separate collections (according to the place and year of documentation), recorded by different folklorists. I researched written and audio documents: inventories of song titles and instrumental melodies; verbal text recordings; notograms; decipherings of musical samples; audio recordings; fieldwork notes, etc. In various types of materials from the archive, I found and used 548 written materials. I found that about two-thirds of them have audio recordings (on gramophone records and most of them on tapes).

Among the significant novelties in the research is the use of archival sound recordings for the first time presenting performances of Muslim and traditions of Turkish communities in Bulgaria. I analyze both written and tape recordings. Due to technical difficulties, the earlier records documented on gramophone records, which are indicated in the fieldwork notebooks, have not been analyzed and used.

On the basis of the researched archival documents, I propose a periodization of the stages in collecting music of other communities, which is the result of leading ideas and priorities of the historical time. The first period is from the beginning of the 20th century to the 1950s, and the second - from the 1950s to the 1970s. I find out that in the second period, in the 1950s, folklorists carried out fieldwork in different settlements, and from the

1960s, sabori/assemblies, reviews and festivals became the main place for documenting folk materials as the basic terrain and place for documenting folk music.

I systematize the colourful amalgam of documented musical samples. I analyze traditional and new musical instruments that are used to accompany songs or for solo performance. I outline the contexts of music making. I find that archival documents illustrate many different phenomena and musical practices that are a basis for typology. They function in the rural–urban, authentic–author, religious–secular, old–new paradigms.

I outline general regional characteristics as well as specifics of Muslim music related to sacred practices of orthodox and heterodox communities. The common is expressed in the musical structural elements and peculiarities of a common regional musical language. There are common characteristics in the songs of different communities, both in female and male performers, but they are more clearly represented in female singing. On the basis of the sound recordings, I find that the specifics are sometimes in the way of sound creation, mainly in the singing of men and ornamentation of the melody in sacred practices. The specific in the studied Turkish recordings is the result of a characteristic way of life and religious rites, and the common is probably due to musical archetypes, to older–musical layers that became a basis for subsequent ones, to interactions and cultural influences in a shared geographical and cultural region. In this way, important phenomena and processes, extremely relevant for answers to fundamental research questions, are compared.

On the basis of the archival sound recordings, I found musical hybridity, which reflects the dialogue and interactions between different communities and social environment and is an expression of modernization. This hybridity results from mixing traditional and modern, rural and urban,

Bulgarian and Turkish, Bulgarian and European. An expression of these processes is the use of new performing ensembles, instruments and repertoire.

Publications on the topic of the dissertation

Book

1. Влаева, Иванка. Традиционни общности и архивни документи. Музика на мюсюлмани в България. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2022, ISBN 978-954-00-0319-1.

Studies and articles

1. Влаева, Иванка. Архивни записи на турска музика. – Българско музикознание, 2005, № 1, с. 75-91, ISSN 0204-823X.

2. Влаева, Иванка. Звукозаписи на турски музикални образци от края на 50-те години на XX век в Музикално-фолклорния архив на БАН. – В: Изкуствоведски четения 2006. София, Институт за изкуствознание – БАН, 2006, с. 272-277, ISBN 10: 954-91697-9-0.

3. Vlaeva, Ivanka. Hybridity in Turkish Recordings from the 1960s in Bulgaria. – In: The Human World and Musical Diversity: Proceedings from the Fourth Meeting of the ICTM Study Group “Music and Minorities” in Varna, Bulgaria 2006. София, 2008, 36-42, ISBN 978-954-8594-11-0.

4. Vlaeva, Ivanka. Internal Practices of the Muslims in Bulgaria and Their Music. – In: Ursula Hemetek & Hande Sağlam (eds.): Music from Turkey in the Diaspora. Klanglese 5, Wien: Institut für Volksmusikforschung und Ethnomusikologie, 2008, p. 131-138, ISBN 978-3-902153-04-3.

5. Vlaeva, Ivanka. Safeguarding and Development of Turkish Community Traditions in Cultural Politics in Bulgaria. – In: Voices of the Weak: Music and Minority. Praha, Slovo 21, 2009, p. 161-171, ISBN 978-80-254-4095-7.

6. Vlaeva, Ivanka. Music in Northeastern Bulgaria in 1950s and 1960s – Comparative Characteristics. – In: First Symposium of ICTM Study Group for Music and Dance in Southeastern Europe. Skopje, BIGOSS – Skopje/MIC – Skopje, 2009, p. 227-239, ISBN 978-9989-801-08-2.
7. Влаева, Иванка. Музыка и танц на мюсюлманите в България. – В: Турците в България. История, традиции, култура. София: Вагабонд медия, 2012, с. 131-135, ISBN: 978-954-92306-9-7 (на бълг. ез.); ISBN: 978-954-92306-9-7 (на англ. ез.).
8. Vlaeva, Ivanka. The Puzzle of Music Plurality in Bulgaria According to the Music Archives. – In: Third Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance in Southeastern Europe held in Berovo, Republic of Macedonia 17-23 April 2012, Skopje, ISTM / National Committee ISTM Macedonia, 2014, p. 226-233, ISBN 978-608-65721-0-5.
9. Влаева, Иванка. Медиаобразы этнических общностей в средствах массовой информации современной Болгарии. – В: Медиаобразы культуры в современном информационном пространстве. Сборник научных статей. Казань: Издательство Казанского университета, 2014, с. 8-16, ISBN 978-5-00019-337-2.
10. Vlaeva, Ivanka. Yildiz Ibrahimova and Music that Unites. – Българско музикознание, 2016, 2-3 (South East European Studies in Musicology. Proceedings of the 11th Congress of South-East European Studies & the 6th International Conference of the IMS Regional Association for the Study of Music of the Balkans. Sofia, 31 August – 4 September 2015), p. 98-109, ISSN 0204-823X.
11. Влаева, Иванка. Архивные звукозаписи традиционной музыки Болгарии. – В: Музыка народов мира: проблемы изучения. Материалы международных научных конференций. Вып. 2. Москва: Научно-

издателски център „Московская консерватория“, 2017, с. 69-76, ISBN 978-5-89598-334-8.

12. Vlaeva, Ivanka. Musical Images of Istanbul from Fatih Akin's Films and Stage Performances. Editors Razia Sultanova, Megan Rancier. – In: *Turkic Soundscapes: From Shamanic Voices to Hip-Hop*. London: Routledge, 2018, p. 114-129, ISBN 978-1-138-06240-5; ISBN 978-1-315-16165-5.

13. Влаева, Иванка. „Цветовете на традициите“ – споделени образи от Азия/ “The colours of traditions” – shared images of Asia. – *Езиков свят/Orbis linguarum*, 2019, том 17, кн. 2, с. 182-189, ISSN 1312-0484 (Print), ISSN 2603-4026 (Online) (Scopus).
<http://ezikovsvyat.com/index.php/bg/archivebg>

14. Влаева, Иванка. Нови тематични области в музикалната наука и образование: техни рефлексии върху терминологията. – В: *Справочник на музикални термини от традиционни и нови музикални практики*. (съставител Филип Павлов, редактори Филип Павлов и Иванка Влаева) Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2021, с. 9-13, ISBN 978-954-00-0277-4.

15. Влаева, Иванка (автор на 225 справочни единици, от които 50 по темата на дисертацията). – В: *Павлов, Филип и др. Павлов, Филип (съставител). Справочник на музикални термини от традиционни и нови музикални практики*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2021, 88 с., ISBN 978-954-00-0277-4.